

Suvremeni bioetički problem eutanazije

Ćibarić, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:647712>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-16**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Teološko-katehetski odjel

Diplomski sveučilišni studij teološko katehetskog odjela; smjer: nastavnički
(dvopredmetni)

Petra Ćibarić

Suvremeni bioetički problem eutanazije

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru
Teološko-katehetski odjel
Diplomski sveučilišni studij teološko – katehetskog odjela; smjer: nastavnički
(dvopredmetni)

Suvremeni bioetički problem eutanazije

Diplomski rad

Student/ica:

Petra Čibarić

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Elvis Ražov

Komentor/ica:

Dr. sc. Damir Šehić

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Petra Ćibarić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Suvremeni bioetički problem eutanazije** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 24. listopada 2023.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. POVIJESNI PREGLED POJAVE EUTANAZIJE	2
1.1. Pojmovno određenje eutanazije	2
1.2. Praksa eutanazije u drevnim društvima	4
1.2.1. Afirmacija eutanazije u grčko - rimskoj kulturi	5
1.3. Eutanazijska praksa europskog društva	6
1.4. Suvremeni bioetički problem eutanazije	6
2. BIBLIJSKO - TEOLOŠKI GOVOR O LJUDSKOM ŽIVOTU	9
2.1. Ljudski život u starozavjetnoj objavi	10
2.1.1. Moralne implikacije pete Božje zapovijedi	11
2.2. Svetost ljudskog života u novozavjetnom govoru	14
2.2.1. Isusova afirmacija ljudskog života	15
2.2.2. Odgovornost i briga za vlastiti darovani život	16
2.3. Crkveni dokumenti o dostojanstvu ljudskog života	17
3. OZAKONJENJE EUTANAZIJE KAO POTPOMOŽNUTE SMRTI	20
3.1. Život bolesnog čovjeka nema smisao?	22
3.2. Europske države koje dopuštaju eutanaziju	24
3.3. Zalaganje kršćana u borbi protiv grijeha eutanazije	26
3.4. Eutanazija kao odgovor na strah od smrti suvremenog čovjeka	27
4. PALIJATIVNA SKRB KAO ODGOVOR NA PROBLEM EUTANAZIJE	29
4.1. Palijativna skrb kao društvena pomoć nemoćnim ljudima	30
4.2. Kršćansko zalaganje u palijativnoj skrbi kao afirmacija dostojanstvenog umiranja	32
ZAKLJUČAK	35
SAŽETAK	36

ABSTRACT	36
LITERATURA	38
ŽIVOTOPIS.....	41

UVOD

Ovim diplomskim radom ukazat ćemo na problem eutanazije kroz pristup suvremene bioetike. Iako pobornici eutanazije žele poistovjetiti eutanaziju s prirodnom smrću, takav stav je neprihvatljiv s gledišta morala i etike.

Vodeći se literaturom poznatih hrvatskih autora, teologa i bioetičara, prikazat ćemo povijesni pregled pojave eutanazije i tu istaknuti njezinu pojmovnu determinaciju te praksu eutanazije u drevnim društvima. Glavno pitanje koje se do danas postavlja tiče se umiranja koje počiva u društvenom i bioetičkom problemu eutanazije.

U poglavlju *Biblijsko-teološkog govora* o ljudskom životu vodit ćemo se biblijskim pristupom važnosti branjenja i poštivanja ljudskog života do samog njegovog kraja. Iznijet ćemo činjenicu da je ljudski život Božji dar povjeren čovjeku da njime upravlja, ali pod Božjom vrhovnom vlašću koji ne dopušta prisilno zaustavljanje života. To potvrđuje peta Božja zapovijed koja brani život, a ujedno je odbačena od zagovaratelja eutanazije koji vrijeđaju Božji stvaralački dar.

Ključno poglavlje donijet će pregled ozakonjenja eutanazije u nekim državama kao potpomognute smrti. U ovome poglavlju spomenut ćemo i teologa Valentina Pozaića koji ističe važnost svjesnosti da zakon mora ovisiti o moralu, a ne obrnuto i sukladno tome zakon o eutanaziji možemo protumačiti kao bezakonje.

Čovjek suvremenog doba bez kršćanske svijesti ne podnosi živjeti u strahu od smrti, u boli i nemoći. Takav čovjek drži eutanaziju kao glavno sredstvo izlaska iz očaja i ne uključuje Boga. U posljednjem poglavlju govorit ćemo o važnosti palijativne skrbi kao društvene pomoći nemoćnim ljudima kako bi im se sačuvalo dostojanstvo života.

1. POVIJESNI PREGLED POJAVE EUTANAZIJE

Ljudska svjesnost bolne životne situacije i nemogućnost borbe s vlastitom patnjom dovodi u pitanje život i postavlja ga na prag smrti. Čovjek poseže za različitim rješenjima kako bi ublažio i olakšao sebi one teške i u patnjama ostvarene dane. U posljednjoj fazi života, dostojanstveno umiranje bez boli i neugodnih osjećaja, kako bolesniku tako i njegovoj okolini može olakšati upravo što bezbolnija smrt.

Povijesno možemo utvrditi kako sam izraz eutanazija ima višestruko značenje. Osobna volja za bezbolnim umiranjem, tj. za umiranjem bez ikakve patnje bilo je ono prvotno što se pripisivalo samom pojmu eutanazije. Zatim, eutanazija se shvaća kao pokazivanje brižnosti, nježnosti prema onome koji umire kako bi se što bezbolnije susreli sa smrću. Odbacivanje patnje u posljednjim danima života i zahtjev za umjetnim izazivanjem smrti postaje želja umirućeg, ali i želja bližnjih. Stoga, eutanazija dobiva novo značenje, a to je planirano, samilosno dokidanje života.¹

Prva legalno izvršena eutanazija dogodila se u Australiji 1995. godine. Naime, u dvadesetom stoljeću dolazi do povećanja pristalica eutanazije, ponajviše u Velikoj Britaniji i SAD-u. Osnivala su se društva zagovornika eutanazije koji su predlagali vlastima legalizaciju eutanazije, međutim prijedlozi su bili odbijeni.²

1.1. Pojmovno određenje eutanazije

Riječ eutanazija prvi puta upotrijebio je engleski filozof i začetnik empirizma Francis Bacon u svojem djelu *Novum organum* (1620.), te u drugim filozofskim spisima.³ Promatrajući porijeklo riječi, govori se o starogrčkoj riječi (*eu*-dobro i *thanatos*-smrt). Eutanazija označava lijepu, sretnu, mirnu, prihvaćenu smrt, odnosno razumni i voljni pristanak na smrt kojoj svakako prirodnim zakonom ne možemo izbjeći. Pojam eutanazija, odnosno „blaga smrt“ kroz stoljeća se shvaćala kao medicinska pomoć onima koji su na samrti, na kojima se vidno mogla uočiti bol i patnja, te strah i tjeskoba. Danas, eutanazija označava umjetno izazivanje „blage smrti“ kod bolesnika koji boluju od neizlječivih bolesti kako bi im se olakšalo u njihovim posljednjim

---

¹ Usp. Valentin POZAIĆ, *Život dostojan života*, Zagreb, 1985., 11.

² Usp. Ivan ŠEGOTA, Nova medicinska etika i eutanazija, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 5 (1996.) 3–4, 699.

³ Usp. Tomislav NEDIĆ – Lada ZIBAR– Borko BARABAN, Terminološko određenje pojma eutanazija – Pravne, bioetičke i medicinsko – postupovne implikacije, u: *Filozofska istraživanja*, 42 (2022.) 1, 72.

danima boli i patnje, točnije bezbolno umiranje, lagano, dostojanstveno.⁴ Kada se govori o eutanaziji važno je napomenuti da ona može biti:

- Pozitivna – ostvaruje se tako što se ubrizgavanjem sadržaja iz injekcije, bolesniku koji boluje od neizlječive bolesti uskraćuje život, ona po sebi izaziva smrt.
- Negativna – ostvaruje se namjernim prekidanjem korištenja svakodnevnih sredstava koja je osoba primorana koristiti za održavanje na životu. Za svim ovim se poseže u svrhu oslobađanja od boli i patnje koja zadaje poteškoće bolesniku, ali i onima oko njega.
- Prikrivena eutanazija i ortotanazija – prepušta bolesnika prirodnoj smrti bez mogućnosti upotrebe ili pothvata produljenja života.⁵

Ranije je spomenuta blaga smrt kao izvorno poimanje eutanazije, međutim dolazimo do novijeg izraza a to je „ubojstvo iz milosrđa“ („mercy killing“). Govoreći o eutanaziji spomenuli smo dva pridjeva, pozitivna i negativna, postoje još neki:

- Solidarna eutanazija – ubojstvo jedne ili više osoba u svrhu spašavanja viših vrednota ili više života.
- Kriminalna eutanazija – bezbolno likvidiranje onih koji su opasnost za društvo i svakako nisu poželjni.
- Eksperimentalna eutanazija – ona koja eksperimentiranjem u svrhu poboljšanja znanosti, bezbolnim putem, ubija pojedince.⁶

U svome članku autori Nedić, Zibar i Baraban navode kako talijanski profesor međunarodnog prava Titto Ballarino iznosi najprecizniju definiciju eutanazije definirajući je kao:

...postupak jedne osobe usmjeren na bezbolnu smrt druge osobe suglasno volji te osobe izraženo bilo unaprijed bilo u konkretnom kontekstu, radi oslobođenja od nepodnošljivih bolova ili dovršetka života koji je izgubio dostojanstvo.⁷

Nadalje, u Velikom rječniku hrvatskog standardnog jezika koji autori također spominju, eutanazija se definira kao lagana i bezbolna smrt. Zatim, Pravna enciklopedija iz 1989. godine govori o eutanaziji kao:

---

⁴ Usp. Marijan BIŠKUP, Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 4, 359.

⁵ Usp. *Isto*.

⁶ Usp. Valentin POZAIĆ, Eutanazija – smrt po vlastitu ili tuđem izboru, u: *Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 40 (1985.) 2, 128.

⁷ Tomislav NEDIĆ – Lada ZIBAR – Borko BARABAN, Terminološko određenje pojma eutanazija – Pravne, bioetičke i medicinsko – postupovne implikacije, 72. Citirano prema: Titto Ballarino, »Eutanasia e testamento biologico nel conflitto di leggi«, *Rivista di diritto civile* 54 (2008) 1, 69–86.

Gašenje života bez bolova koji redovno prate umiranje (osnovno značenje), ali i shvaćanje da je dopušteno skratiti život neizlječivom bolesniku (izvedeno značenje) što se opravdava humanim razlozima.⁸

Zaključno, možemo uvidjeti kako eutanazija u svome prvotnom značenju kao „dobra smrt“ izražava želju osobe za omogućavanjem lake smrti kroz samilost i suosjećanje osoba koje ju sprovode, svakako uz izričit pristanak, osobe nad kojom se vrši eutanazija.⁹

1.2. Praksa eutanazije u drevnim društvima

Praktična primjena eutanazije pojavljuje se u svim narodima i vremenima. Eutanazija je bila prakticirana i u nekim od primitivnih naroda, tako pokazuju etnološka istraživanja.¹⁰ Utjecaj na eutanazijsku praksu svoga vremena znatno je širio filozof Egesija iz Cirene (Kirene), koji je zahvaljujući svojim destruktivnim idejama postao poznat kao „preporučitelj smrti“. On je bio mišljenja da je čovjek sretan samo ukoliko ispunjava svoje tjelesne užitke, a patnju je doživljavao kao jedino zlo. Također, onda kada nije moguće priuštiti sreću oduzimanje vlastitog života jedino je rješenje za otklanjanje patnje, negoli se prepustiti umiranju kao posljedici prirodnog zakona.¹¹ Tako možemo spomenuti predstojnika poznate aleksandrijske knjižnice Eratostena iz Cirene (Kirene), koji je nakon što je oslijepio, okončao svoj život upravo eutanazijom.¹² Jedan od spartanskih vojnika, Pantit koji je preživio u termopilskoj bitci, zbog sramote poraza odlučio je objesiti se. Poznati slučaj Petronija, koji je zbog gubitka povjerenja svog cara i gospodara Nerona, na svečanoj gozbi koju priređuje oduzeo sebi život. Tom prigodom izjavljuje:

Starost i bolest žalosne su posljedice zadnjih dana ljudskog života; ali ne treba ih čekati da dođu; prije nego li dođu može se otići dobrovoljno kao što to ja činim.¹³

Ovom njegovom izjavom jasno uočavamo kolika je težina bespomoćnosti i svjesnosti kraja koji je težak, koji se ne može u trpljenju dočekati. S time, da bi se izbjeglo strahu i tjeskobi svjesnog i bolnog umiranja posezalo se za raznim sredstvima. Tako se umirućima davalo konzumirati

---

⁸ Tomislav NEDIĆ – Lada ZIBAR – Borko BARABAN, Terminološko određenje pojma eutanazija – Pravne, bioetičke i medicinske – postupovne implikacije, 72. Citirano prema: »eutanazija«, u: Borislav T. Blagojević (ur.), Pravna enciklopedija 1, Savremena administracija, Beograd 1989., str. 355.

⁹ Usp. Isto.

¹⁰ Usp. Marijan BIŠKUP, Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju, 360.

¹¹ Usp. Isto.

¹² Usp. Isto.

¹³ Marijan BIŠKUP, Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju, 360. Citirano prema: G. PELLICCIA, L' eutanasia... str. 22.

različite otrove, neizlječive bolesnike izlagalo divljim zvijerima, prepuštalo izgladnjivanju, gušenju te ih se žive pokapalo. Onima koji su predstavljali teret obitelji, priređivala se trodnevna posmrtna gozba, te ih se odvodilo u šumu i žive ukapalo.¹⁴ Postoje slučajevi u kojima su starci svojevolumeno nalagali i tražili da ih se žive pokopa jer su se osjećali besmisleno, život im je dosadio, ne pronalaze smisao. U ovakvim plemenima primjećuje se kako je dobrovoljna smrt posve normalan običaj. Osim spomenutih primitivnih naroda, pristaše eutanazije, odnosno, primjena eutanazijske prakse mogla se primijetiti i kod onih civiliziranijih, to jest, onih višeg stupnja kulture kao što su Grci i Rimljani. Mnogi filozofi bili su pristaše eutanazije, uz njih i razni pisci. Liječnici su ostali dosljedni svom staležu i principu koji nalaže čuvati život, a ne usmrtniti ga.¹⁵ Oni su se kroz povijest držali Hipokratove zakletve:

*Nikome neću , makar me za to molio, dati smrtonosni otrov, niti ću mu za nj dati savjet.*¹⁶

Ova rečenica je stoljećima koristila kao zabrana eutanazije, te svake vrste moguće pomoći liječnika pri umiranju. Unutar vjerskih zajednica poput srednjovjekovnih katara postojala je praksa pod imenom „endura“, gdje „utješni“ heretik izgladnjivanjem priziva smrt da ne bi upao u grijeh budući da je njihov obred „utješnja“ bio neponovljiv. U takvome stanju „endure“ su neki heretici živjeli i više od osamdeset dana.¹⁷

1.2.1. Afirmacija eutanazije u grčko - rimskoj kulturi

Poznato je da su mnogi filozofi bili pristaše eutanazije. Tako ćemo spomenuti grčkog filozofa Platona čija je reakcija na eutanaziju bila znatno glasna, a to se i može uočiti i u njegovom djelu *Država*, gdje on uči da apsolutno bolesnu osobu ne treba liječiti, jer je to ostvarenje beskorisnosti i nesreće kako za pojedinca tako i za državu. Dakle, treba ju prepustiti smrti. Valja spomenuti i Sokrata koji očekujući kraj života popivši otrov, govori da čovjek vlastitu smrt treba dočekati tiho, pobožno, dostojanstveno.¹⁸ Eutanaziju je prizivao moleći se i rimski car August Oktavijan saznajući za slučaj lake smrti bez velike patnje.¹⁹ U starom svijetu najpoznatiji rimski govornik, filozof i državnik, Marko Aurelije Ciceron bio je veliki pristaša i borac za eutanaziju. On piše:

---

¹⁴ Usp. Marijan BIŠKUP, *Teološko – povijesni osvrt na eutanaziju*, 360.

¹⁵ Usp. Vojko DEVETAK, *Eutanazija*, u: *Crkva u svijetu*, 12 (1977.) 2, 122.

¹⁶ Vojko DEVETAK, *Eutanazija*, 122. Citirano prema: Mirko Dražen GRMEK, *Uvod u medicinu*, Beograd—Zagreb, 1971., 273.

¹⁷ Usp. Marijan BIŠKUP, *Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju*, 360.

¹⁸ Usp. *Isto*.

¹⁹ Usp. Valentin POZAIĆ, *Život dostojan života*, 12.

*Zašto da trpimo? Jedna su nam vrata otvorena: smrt, vječno utočište, gdje se više ništa ne osjeća.*²⁰

U grčko-rimskom svijetu postoje mnogi primjeri samoubojstava, kao što je bijeg od suočavanja sa zlom, ili su u pitanju drugi etički razlozi posezanja za eutanazijom. U tom vremenu jasno je kako je eutanazija bila prihvaćena kao samovolja pojedinca u svrhu otklanjanja grube patnje i boli. Što lakše i ugodnije umrijeti bila je prvotna čežnja pojedinaca toga doba.

1.3. Eutanazijska praksa europskog društva

Posezanje za eutanazijom raste i u društvu europskog mentaliteta. Tako, 1920. godine pravnik Binding i psihijatar Hoche su u svojoj knjizi „Slobodno uništenje života nevrijednog da se živi“ zastupali likvidiranje nesposobnih kako društveno, tako i ekonomski nekorisnih osoba, prvenstveno onih mentalno oboljelih.²¹ Poznato je da se pojavljuje i Hitler koji je potajice, a kasnije i javno, pod maskom eutanazije na mnoge načine, posebice plinskim komorama likvidirao tisuće nedužnih osoba.²² Čini se da su društvo i različita ljudska uvjerenja bila poticaj i razlog za uvođenje eutanazije u europskim zemljama. Eutanazija kao legalizirano samoubojstvo može se činiti da nije slučajnost u pojedinim zemljama Europe. Ljudska uvjerenja, politički i društveni stavovi postaju razlozi za razumijevanje uvođenja legalne eutanazije i medicinski potpomognutog samoubojstva u europskim zemljama.

1.4. Suvremeni bioetički problem eutanazije

Poznato je već kako je u staroj Grčkoj bila dužnost liječnika odbaciti liječenje koje se smatralo uzaludnim, ukoliko se radi o kroničnim bolestima zarad poboljšanja života i sprječavanja smrti. Suvremeno doba ulijeva nadu da se užas prošlosti problema eutanazije neće ponavljati, međutim, testiranje koje je provedeno 1972. godine među američkim studentima ne vraća nadu. Više od polovice testiranih studenata izjasnilo se u korist samilosnog ubijanja svih onih nesposobnih i za društvo nekorisnih osoba. Za problem napućenosti, jadnog i bijednog života

---

²⁰ Marijan BIŠKUP, Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju, 362. Citirano prema: Jurica KORBNER, Eutanazija, u: *medicinska enciklopedija*, 28.,

²¹ Usp. Vojko DEVETAK, Eutanazija, 122.

²² Usp. *Isto*.

tih ljudi oni vide rješenje upravo u njihovoj likvidaciji. Cilj ovog testa bio je ispitati može li u suvremenom društvu i dalje postojati nacistički duh.²³

Čini se da bioetički problem koji je obišao zemlje čitavog svijeta i u Hrvatskoj privlači velike rasprave i razgovore po pitanju eutanazije. Problem eutanazije je onaj koji hrvatsko društvo i medicinu ne ostavlja ravnodušnim.²⁴ Tako je hrvatska liječnička komora godine 2006. uvela Kodeks medicinske etike i deontologije gdje se izričito zabranjuje namjerno skraćivanje života koje je u suprotnosti s medicinskom etikom. Jedini razlog gašenja života, opravdan je ukoliko je pacijent u vegetativnom stanju na aparatima i nastupila je moždana smrt. Krajnji je to slučaj u kojem liječnici donose ovakvu odluku, u svim drugim slučajevima liječenje mora biti nastavljeno.²⁵ Iznijet ćemo jedan takav primjer:

Godine 1990. Terri Schiavo pretrpjela je teško anoksično oštećenje mozga nakon srčanog arista. Bila je u trajno vegetirajućem stanju. Suprug kao zakonski skrbnik, 1998. godine zatražio je od suda da se njegova supruga prestane hraniti putem sonde. Obratio se i njezinim roditeljima, jer na osnovu postojećeg zakonodavstva imali su zakonske mogućnosti da o tome mogu odlučivati. Roditelji, kao pobožni katolici odbili su dati suglasnost da se njihova kćerka prestane hraniti. Tako su tijekom sljedećih godina suprug i roditelji Terri Schiavo bili sudionici u više od 25 sudskih presuda, te se sonda za hranjenje dva puta vadila i ponovno stavljala, ovisno o sudskim odlukama. Uz supruga su stajali liječnici i bolničko osoblje a uz roditelje katoličke organizacije uključujući i Vatikan. Nakon glasanja u Kongresu 21. ožujka 2005. da se prekine s umjetnim hranjenjem savezni okrug više nije prihvatio ponovne zahtjeve roditelja za umjetno hranjenje. Terri Schiavo umrla je 31. ožujka 2005. godine. Obdukcijom je utvrđena sljepoća i nedostatak kore mozga što je potvrdilo dijagnozu i apsolutno opravdalo stavove kliničara.²⁶

Očito je da se radi o suvremenoj smrti po tuđem izboru. Pitanje o dostojanstvenom umiranju povezano je s društvenim, bioetičkim problemom eutanazije koji se ne može izbjeći ni danas. Iako dostojanstveno umiranje podrazumijeva svjesnost bolesnika pred umorom, ponižavajuće je i bolno za mnoge da završavaju svoj zemaljski život na razne ružne načine koji se protive naravnom zakonu.²⁷ Pobornici eutanazije imaju cilj poistovjetiti eutanaziju s dostojanstvenim, naravnim umiranjem. Isto tako, pobornici eutanazije shvaćaju i nalažu da osobe zbog svog

---

²³ Usp. Valentin POZAIĆ, Eutanazija – smrt po vlastitu ili tuđem izboru, 142.

²⁴ Usp. Filip TRBOJEVIĆ – Bruno ŠIMAC, Stavovi studenata odabranih sastavnica Sveučilišta u Zagrebu o pasivnoj eutanaziji, u: *Revija za sociologiju*, 48 (2018.) 2, 118.

²⁵ Usp. *Isto*.

²⁶ Aleksandra FRKOVIĆ, Bioetički ogledi o kvaliteti života. Pitanje distanzije i eutanazije, u: *Socijalna ekologija*, 16 (2007.) 2–3, 222.

²⁷ Usp. Valentin POZAIĆ, Umrijeti u ljudskom dostojanstvu, u: *Revija za sociologiju*, 21 (1990.) 2, 291.

stanja u kojem se nalaze, a to je bolest, patnja, i drugi motivi, imaju pravo svoj život, kojeg smatraju nedostojnim, napustiti. Takav stav je neprihvatljiv s gledišta morala i etike, unatoč svim mogućim opravdanjima.²⁸

---

²⁸ Usp. *Isto*.

2. BIBLIJSKO - TEOLOŠKI GOVOR O LJUDSKOM ŽIVOTU

Poimanje ljudskog života, danas je za mnoge ljude svojevolumno upravljavanje, kao privatno posjedovanje života, bez Božjeg udjela. Moramo biti svjesni činjenice kako je svaki život Božji dar i povjeren je čovjeku da upravlja njime, ali pod Božjom vrhovnom vlašću. Kršćanin je dužan svoj život živjeti u duhu kršćanstva i s time, iščekivati poziv za prijelaz u vječni život, a ne samovoljno, prisilnim putem dokinuti i razoriti to iščekivanje Božjeg poziva.

Naime, nijedan čovjek ne smije svojevolumno raspolagati svojim životom i ne pripada čovjeku odlučivati o njegovom kraju u ovozemaljskom postojanju. Nadalje, sveti Pavao kada govori Rimljanima napominje da život nije zasebna čovjekova privatnost, pa tako ni smrt.²⁹

Jer nitko od nas sebi ne živi, nitko sebi ne umire. Doista, ako živimo, Gospodinu živimo, i ako umiremo, Gospodinu umiremo. Živimo li, dakle, ili umiremo - Gospodinovi smo.

(Rim 14, 7 – 8)

Zahvalnost za darovani život, poštovanje je vjernika prema njegovom Stvoritelju i Darovatelju života. Svako odlučivanje na smrt, kao i na onu bezbolnu, milosrdnu, znači odbaciti taj dragocjeni dar. Božje povjerenje u čovjeka je upravo iskazano darovanjem života. Bog očekuje od čovjeka u istoj mjeri snagu povjerenja i truda. Svako odbacivanje života do samog njegovog kraja, znači, prekinuti povjerenje u Boga i odbaciti Gospodina koji je Gospodar života i smrti. Isto tako, kada govorimo u pogledu vjere, smrt ne smijemo razumijevati kao svoj slobodni izbor.³⁰

Kao posljednji neprijatelj bit će obeskrjepljena Smrt. (1 Kor 15, 26)

Smrt kao izbor nikada ne može biti u skladu s Božjim planom za čovjeka. Samim tim, čovjek gospodari svojim životom, usprkos činjenici da je Bog Gospodar i Izvor života. Svaki put kada se čovjek odluči izabrati smrt u cilju oslobođenja i olakšanja svoje boli i patnje, on se predaje smrti, ali ne onoj koja vodi u život s Gospodinom koji nas čeka. Prirodna smrt, koja je neizbježna svakom čovjeku predstavlja novi život s Gospodinom. Svako njezino ubrzavanje pod svaku cijenu, čini nas neprijateljima života, a samim time i neprijateljima onoga koji taj život daruje. Dar života od čovjeka iziskuje zahvalnost, povjerenje. Čovjek prema sebi, ali i prema drugima iskazuje poštovanje i ljubav tako što brani i ne ugrožava život. Potrebno je

---

²⁹ Usp. Valentin POZAIĆ, *Život dostojan života*, 36-37.

³⁰ Usp. *Isto*, 38.

odgovorno i vjerno pristupati životu koji je dinamičan i kao takav donosi plodove, a na nama je da te plodove vežemo za nebo, dostojanstveno, onako kako Gospodin od nas to traži.³¹

2.1. Ljudski život u starozavjetnoj objavi

Već je prethodno navedeno kako čovjek nema potpunu vlast nad svojim životom i životom drugih ljudi. Apsolutna vlast i podrijetlo života čovjeka koji je podređen Bogu, prema biblijskim porukama pripada Bogu. No, što je to zapravo život. Poznato je da je život dar, i milost od Boga dan svakom čovjeku. Život je i mir, radost, blagoslov.

Čovjekovo postojanje ukazuje na Boga kao izvor koji upravlja sa svim što je stvorio jer on je stvoritelj i gospodar svega stvorenoga. Čovjek je duh (*ruah*) i tijelo (prah zemaljski) u tom jedinstvu čovjek postoji i živ je. Ljudski život podrazumijeva postojanje žive duše, također podrazumijeva i osobu. Čovjek, dakle posjeduje božansku dušu i tijelo koje nije manje vrijednije od duše.³² Također, i u knjizi Postanka (2, 7) čitamo da je Bog stvorio čovjeka od praha zemaljskoga i u nosnice mu udahnuo dah života –*nefeš hajjah*.³³ U Starom zavjetu skoro 750 puta se spominje pojam *nefeš*. Ovaj pojam nam otkriva da se čovjek sastoji od tijela i besmrtnne duše, ali i on sam je *nefeš*, biće kome je početak u Bogu, biće koje želi puninu za ostvarenjem svoje osobe.³⁴ Dragocjena je vrijednost ljudskog života i ne smijemo ju ni pod koju cijenu uskraćivati jer je svaki život svet. Nadalje, autor članka bioetičar i teolog Tonči Matulić spominje poznatog talijanskog bioetičara Sandra Spinsatija koji ističe:

*Svetost života prva je kategorija koja uvodi u promišljanje o ljudskom životu....Svetost života, njegova sakralnost, je srce kršćanske objave. U njoj je Bog živo biće. Život je njegova povlastica. On mu je izvor i podrijetlo.*³⁵

Ljudski pokušaj na povredu vlastitog života i života drugih ljudi, povređuje Boga jer čovjek je slika Božja. Bog kroz stvaranje čovjeka na sliku Božju dariva dostojanstvo koje je najposebnije među svim stvorenjima. To je prvo i osnovno što čovjeku pripada i što treba poštivati. U darovanom dostojanstvu, te poštivanjem života svakog čovjeka koji je stvoren na sliku Božju, Bog ne dopušta ubijanje. U Postanku 9,6, stoji:

---

³¹ Usp. *Isto*.

³² Usp. Ante MATELJAN, Kršćansko utemeljenje ljudskog dostojanstva: komplementarnost vjere i života, u: *Vrhbosnensia*, 24 (2020.) 1, 115.

³³ Usp. Celestin TOMIĆ, Život – dar i milost, u: *Obnovljeni život*, 46 (1991.) 1, 40.

³⁴ Usp. Tonči MATULIĆ, Ljudski život u eri biomedicinskih i bioetičkih izazova, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 4, 558.

³⁵ Tonči MATULIĆ, Ljudski život u eri biomedicinskih i bioetičkih izazova, 561. Citirano prema: Sandro SPINSANTI, *Vita fisica*, u: *T. Goffi*, 202.

Tko prolije krv čovjekovu, njegovu će krv čovjek proliti! Jer na sliku Božju stvoren je čovjek! Čovjek je udio Božji na zemlji, on predstavlja Boga. S time mu ne smije nitko oduzeti život. Čovjekova želja za ostvarenjem života u punini, često izmiče kontroli. Privlači ga ono što je lako dohvatljivo, i pod svaku cijenu, sebično pribavlja za svoje potrebe, zanemarujući potrebe drugih. Pa se stoga, odlučuje na različite načine olakšati poteškoće života, pa tako i smrti. Ne uspijeva trpjeti i ne može se pomiriti s nedaćama koje mu donosi život, jer je svoj život sveo upravo na brza rješenja, na ono što je lako ostvarivo. Čovjek gubi smisao života kada shvati da je nemoćan, kada se oslanja samo na sebe.

Ima li smisla živjeti bez radosti, bez zdravlja, u gruboj borbi s bolešću? Zar nije bolje eutanazijom olakšati tu patnju?

Pitanja su ovo onih koji se ne mire s činjenicom da je život, život i kada nam ne ide uvijek najbolje, ni u zdravlju ni u društvenim i drugim životnim područjima. Život uvijek ima smisla bez obzira na ovozemaljsku situaciju. Ne možemo ga svesti na ovozemaljske stvari jer je životni izvor u Bogu.³⁶ Tako prorok Amos (5, 6) poučava: *Tražite Jahvu i živjet ćete.*

Nadalje, u knjizi Ponovljenog zakona (30, 15- 16), stoji da nam je dan Zakon da imamo život.

Život je blagoslov i dar koji je darovan s velikom ljubavlju od Boga. Čovjek je stvoren da živi, stoga život moramo poštovati i čuvati s velikom zahvalnošću kao Božji dar i dragocjeno ovozemaljsko dobro.³⁷

U Starom zavjetu poznat nam je događaj Kaina i Abela gdje Bog izrazito štiti i brani ljudski život. Svako ubojstvo je veliki grijeh, pa i kada se radi o ubojstvu iz milosrđa kao što je eutanazija.

2.1.1. Moralne implikacije pete Božje zapovijedi

U prethodnom poglavlju smo kroz mnoge svetopisamske knjige uvidjeli kako je Bog gospodar života. Svakako, peta Božja zapovijed nam ukazuje da je Bog gospodar i naše smrti. Pod njegovom je vlašću odluka završetka čovjekovog ovozemaljskog života. On je gospodar našeg života i on odlučuje o njegovom ovozemaljskom kraju. U knjizi o Jobu to i čitamo: *Gospodin dao, Gospodin uzeo!* (Job 1, 21)³⁸

---

³⁶ Usp. Celestin TOMIĆ, Život – dar i milost, 44.

³⁷ Usp. *Isto*.

³⁸ Usp. Marijan VUGDELIJA, Dekalog: Putokaz autentičnoga ljudskog življenja i danas? Peta zapovijed, u: *Divine service*, 28 (1988.) 4, 285.

Ne ubij! Ova zapovijed se odbacuje i krši od strane onih koji zagovaraju eutanaziju. Odluka o vlastitom umiranju velika je povreda Božjeg stvaralačkog dara i prekršaj zapovijedi koju nam je On dao.³⁹ Upravo: *Ne ubij!*, ima izvornu riječ, ubiti – *rašah* – što ne znači ubiti nekoga iz osвете, ili pak ubiti u samoobrani i ostalo. Ova riječ označava ubojstvo iz vlastitog hira i htjenja.⁴⁰ Sveto pismo nam jasno ukazuje na Božji gnjev za svaki grijeh, a posebice grijeh ubojstva koji je apsolutno nemilosrdan i bezbožan čin. Knjiga Postanka nam govori da je čovjek stvoren na sliku Božju. Stoga, Bog će tražiti obračun za svaki ljudski život. U Starozavjetnoj predaji nailazimo na eutanazijske postupke i to kod kralja Šaula. Zbog neprihvatanja poraza protiv Filistejaca, pobjedom Davida, koji je time odabran od Boga i postaje kraljem, Šaul postaje uzročnikom vlastite smrti (1 Sam 31, 4). Nadalje, Ahitofela koji je bio savjetnik kralja Davida, ide protiv Davida u Abšalanovoj pobuni, na kraju se objesi vidjevši da je propao (2 Sam 17, 23). Zatim, u Prvoj Knjizi o Makabejcima (6, 43-46) postoji slučaj Eleazara koji je u borbi bio žrtva Antioha.⁴¹

U Starom zavjetu, Bog kroz Deset zapovijedi objavljuje kako treba svoj život dostojanstveno živjeti. Zapovijedi usmjeravaju čovjeka i ukazuju na vrijednost ljudskog života. Nije čovjek taj koji donosi zakone za svoj život, već treba slijediti Božje. Posebice preko pete zapovijedi u kojoj nam Bog posebno naglašava vrijednost poštivanja ljudskog života. Svaki život je nepovrediv i ne može se samovoljno određivati njegov početak ni kraj. Apsolutna zaštita života u ovoj je zapovijedi naglašena.⁴²

Uskraćivanjem života, uskraćuje se ljubav prema Bogu. Bog nas uči da ljubimo jedni druge kao što On nas ljubi. On je izvor života i ljubavi. Stoga, poštivanjem i izvršavanjem zapovijedi, ljubimo Boga i bližnje. Bog nas poziva da jedni prema drugima ugasimo svaku mržnju i osvetu. Kršćanska predaja nam donosi istinu Božjeg zalaganja za ljudski život i njegovu zaštitu. Postoje oni koji doslovno primjenjuju Božje zakone, no nažalost toliko je zla u čovjeku koji se naziva Božjim, a zanemaruje i odbacuje svaku brigu za druge i za sebe kada je u pitanju život.⁴³ Kada govorimo o petoj zapovijedi, važno je naglasiti da nije u pitanju samo fizičko usmrćivanje osobe. Pod ubojstvom ubrajamo sve ono što sprječava drugima da žive dostojno, kao djeca Božja, što im je Bog svojom milošću omogućio da žive kako zaslužuju. Svaka vrsta klevete, činjenje nepravde drugima, uništavanje ugleda drugih. Svakako, neljubazno ophođenje prema bližnjima, ugnjetavanje, omalovažavanje, kritiziranje, sve ovo

---

³⁹ Usp. *Isto*, 285.

⁴⁰ Usp. Celestin TOMIĆ, *Ne ubij!* Biblijsko- povijesno razmatranje, u: *Obnovljeni život*, 44 (1989.) 2, 142.

⁴¹ Usp. Marijan BIŠKUP, *Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju*, 365.

⁴² Usp. Celestin TOMIĆ, *Ne ubij!* Biblijsko- povijesno razmatranje, 142.

⁴³ Usp. *Isto*, 144.

dovodi do odbacivanja pete Božje zapovijedi. Ovakvo postupanje prema drugima zadaje veliku bol čovjeku i ubojstvo je za psihičko stanje čovjeka.⁴⁴ Dakle, peta zapovijed protivi se svakom ubojstvu nevinih, onih siromašnih i bolesnih, te nezaštićenih osoba. Autor članka, Celestin Tomić, spominje novo tumačenje zapovijedi *Ne ubij!* prema svetom Augustinu. Naime, ova zapovijed se ne odnosi na biljke, jer nemaju osjećaja, na životinje, jer nemaju razuma, već isključivo na čovjeka, on ne smije ubiti drugoga, pa ni sebe. Nadalje, stoji da ubojstvo u samoobrani može biti dopušteno u ratu, ukoliko je riječ o vojniku, ali ne vlastitom voljom, već u obrani drugih. Kada je riječ o ubojstvu u samoobrani, sveti Augustin ga opravdava kada je u pitanju pravedni rat.⁴⁵ No, za razliku od svetog Augustina, ubojstvo u samoobrani ne dopušta učenje svetog Bernarda. On ističe da je to zločin, međutim, opravdava ubojstvo muslimana u ratu. Ubojstvo onih koji odbacuju Krista nije ubojstvo čovjeka nego ubojstvo zloga. Ovakvim ubojstvom Krist se proslavlja.

Ovakve se izjave protiv Kristovim naukom i nisu u skladu sa zapovijedi koju nam Bog daje, a to je *Ne ubij!* Neovisno o opredjeljenju i pripadnosti bilo vjerskoj, nacionalnoj ili bilo kojoj drugoj, svaki čovjek je Božje stvorenje. Dužni smo poštivati ljudski život i slijediti Božju volju. Nadalje, autor iznosi učenje svetog Tome koji se drži Aristotelova učenja i opravdava ubojstvo u nekim okolnostima. Sv. Toma navodi:

*Društvo je živi organizam, i treba ukloniti bolesno udo da se spasi tijelo, tako i osobu opasnu za zajednicu i koja širi razvrat. To je pohvalno i spasiteljski.*⁴⁶

Ova izjava protivi se istini da svako ubojstvo nosi zlo u sebi jer je ubojstvo po sebi zlo. Stoga, ubiti osobu ne može biti nešto dobro. Toma navodi, da ovakva vrsta ubijanja grešnika ne pripada i ne dopušta se osobi da to učini prema vlastitom htjenju, već Bogu, državnim poglavarima, knezu, vladarima. Uviđamo kako veliki crkveni naučitelji Toma i Augustin opravdavaju ubojstvo u samoobrani, svakako, ne ubiti nevinu osobu koja ne ugrožava druge.⁴⁷ Nadalje, kada govorimo o činjenici da je Bog Gospodar života i da je čovjek slika Božja, ne možemo uskraćivati i uništavati život, jer Božja volja i plan za nas je život, a ne smrt. Stoga, peta zapovijed ima izrazito veliku vrijednost kada je u pitanju život.

Bit ljudskog života je ljubav. Život je dar ljubavi Božje prema ljudima. Nema ljubavi bez mira, no kako postići mir? Bog je poslao svoga Sina u smrt za spas svih ljudi. Upravo nam Isus donosi Evanđelje mira i ljubavi. Veliko zalaganje za mir upravo nam i Crkveno učiteljstvo

---

⁴⁴ Usp. Marinko PERKOVIĆ, Deset Božjih zapovijedi, u: *Vrhbosnienia*, 19 (2015.) 2, 329.-330.

⁴⁵ Usp. Celestin TOMIĆ, Ne ubij! Biblijsko - povijesno razmatranje, 145.

⁴⁶ Celestin TOMIĆ, Ne ubij! Biblijsko - povijesno razmatranje, 146. Citirano prema: Marin SRAKIĆ, Od teorije „de bello justo“ do etike „de pace aedificanda“, u: *U službi čovjeka*, Split 1987, 123.-148.

⁴⁷ Usp. *Isto*.

ističe putem papa i biskupa. Poznata izjava Pavla VI. bila je upravo: *Ako želiš mir, brani život!*⁴⁸

Nadalje ističe u svojem nastupu u auli Ujedinjenih naroda:

Želite li biti braća, odbacite oružje! Ne može se ljubiti s napadačkim oružjem u rukama.

Oružje, posebno ono strašno oružje koje vam je dala suvremena znanost, prije nego što prouzroči razaranja i žrtve, donosi zle snove, hrani zle osjećaje, stvara paniku, dovodi do nepovjerenja i nesretnih odluka, iziskuje goleme troškove, koči planove solidarnosti...⁴⁹

Ne možemo voljeti nekoga i shvaćati da smo slobodni i iz „ljubavi“ usmrtiti osobu koja pati u svojim bolovima života. Ubojstvo je svaki prekid potencijalnog nastavka života. Eutanazija je upravo ta suvremena pošast i oružje kojim se razara ljudski život.

2.2. Svetost ljudskog života u novozavjetnom govoru

Ljudski život kao sveti dar Božji očituje se i kroz Isusa Krista koji je poslan da život vječni baštinimo. Isus je put, istina i život. Došao je na svijet pokazati nam koliko je važno cijeniti i poštovati život. On je umro i svoj život predao za život svih ljudi. Stoga, život je velika svetost jer je darovan od Boga koji je svet. Zajedno s Ocem on je razlog postojanja svih ljudi.⁵⁰ Sveti Pavao govori: *(Kol 3,4). Ako živimo, iz Krista živimo, u Kristu živimo, po Kristu živimo i za Krista živimo.*

Također, evanđelje nam donosi istinu da je Isus uskrsnuće i život. Živimo zahvaljujući Kristovoj riječi života, On nas hrani kruhom života.⁵¹

Starozavjetne vrijednosti nisu ukinute pojavom Novoga zavjeta, Isus Krist je taj koji ih potvrđuje, napose kada je riječ o zapovijedi *Ne ubij!*, uočili smo veliku važnost Božje ljubavi prema svakom životu. Solidarnost, na to nas Isus poziva, živjeti u ljubavi prema drugima. Upravo nam svojom ljubavlju Isus u evanđelju iznosi tolike događaje izlječenja i uskrsnuća. Potiče nas da slijedimo njegov primjer i da bez obzira na okolnosti ili kvalitetu života uvijek branimo život. Dakle, vrlo je važno unijeti radost u život i ljubavlju oživjeti svakoga tko umorno i beživotno udiše milost darovanih dana.⁵² Ne smijemo dozvoliti da nas patnje i poteškoće života povuku na dno. Čovjek je biće i duše i tijela, stoga, uvijek treba imati na umu svoju besmrtnu dušu i njezino postojanje po završetku ovozemaljskog života. Ne smijemo se grčevito

---

⁴⁸ Celestin TOMIĆ, Biblijska poruka mira, u: *Crkvi u svijetu*, 24 (1989.) 1, 18. Citirano prema: Glas Koncila, Zagreb, 20. 04. 1965.

⁴⁹ Celestin TOMIĆ, Biblijska poruka mira 19. Citirano prema: V. Zsifkovits, *Ethik des Friedens*, Bassau, 1987.

⁵⁰ Usp. Živan BEZIĆ, Svetost života, u: *Crkva u svijetu*, 31 (1996.) 1, 81.

⁵¹ Usp. *Isto*.

⁵² Usp. Celestin TOMIĆ, *Ne ubij!* Biblijsko - povijesno razmatranje, 143.

i pod svaku cijenu boriti za boljitak na zemlji, a da pritom odbacujemo vrijednosni i božanski dar, život. Život se odbacuje upravo zbog očuvanja tijela ne dozvoljavajući patnjama i bolima da nas dostignu. Čovjek se odlučuje na raznorazne pothvate ne bi li si olakšao patnju pa i pod cijenu života, jer je postavio tijelo iznad duše. Novozavjetna predaja ostavlja zakone milosti i ljubavi koje nam donosi Isus Krist u sakramentima. Kršćanski život koji je ispunjen Božjim naravnim zakonima, upotpunjuje se milosnim darovima koje sakramenti pružaju.

Novi zavjet je evanđeoski zakon koji po Isusu Kristu, milosrdnom snagom čovjekovu nutrinu okreće prema Bogu. Ono što obilježava kontinuiranu svetost čovjekovog života upravo je ustanovljenje sakramenata po Isusu Kristu. Dakle, ljubav i milost su nepresušni izvori koje čovjek treba slijediti u svojem životu kako bi istinski i plodonosno nadopunjavao i ispunjavao Božji zakon.⁵³

2.2.1. Isusova afirmacija ljudskog života

Dolazak Isusa Krista potvrđuje veliku brigu za ljudski život. Utjelovljeni Sin Božji povezuje sve stvoreno sa svojim Stvoriteljem. U proslavu Ivanova evanđelja to i čitamo o Logosu kao posredniku neba i zemlje. Postojanje sličnosti čovjeka i Boga je u stvarnoj snazi jer čovjek je slika Božja, stvoren je ostvariti se u punini Božje zamisli. Kada govorimo o čovjeku kao slici Božjoj, pozvan je slijediti i poprimiti tu sliku u Isusu Kristu.⁵⁴

Olako je shvaćanje Isusa Krista koji je pravi Bog i pravi čovjek. Krist je Bog, ujedno i čovjek, božanske je i ljudske naravi. Isus Krist je čovjeku u svemu sličan. Čovjek je pozvan postati sličan Isusu i sličan je samo onda kada svoju narav koja je slična Isusovoj, usavršuje milostima koje dobiva kao zaslugu za život po njegovim zapovijedima.⁵⁵ Ljudski život Isusa Krista i njegova božanska narav ne mogu biti razdvojene. Isusovo postojanje uzrok je ljudskog spasenja. Isus Krist postoji za čovjeka, stoga i daruje svoj život za čovjeka. On ne krije svoju ljudskost. Iskreno iskazuje svoje osjećaje tjeskobe koji se pojavljuju prije muke i smrti koja ga očekuje.⁵⁶ Baš kao Isus koji je doživio veliko trpljenje i muku pred svojom smrću, čovjek bi trebao prihvatiti svoj život i bolne trenutke svojih posljednjih dana.⁵⁷ Kako govori Sveti Pavao:

---

⁵³ Usp. Marinko PERKOVIĆ, *Deset Božjih zapovijedi*, 396.

⁵⁴ Usp. Richard PAVLIĆ – Martina VLAHOVIĆ, *Čovjek – slika Božja. Teološka interpretacija i suvremeni izazovi*, u: *Riječki teološki časopis*, 50 (2017.) 2, 367.

⁵⁵ Usp. Benjamin IVANIČIN, *Isus Krist da, Bog ne*, u: *Obnovljeni život*, 35 (1980.) 3-4, 164-165.

⁵⁶ Usp. Miljenko BELIĆ, *Isus Krist pred smrću*, u: *Obnovljeni život*, 42 (1987.) 5, 390.

⁵⁷ Usp. Valentin POZAIĆ, *Život dostojan života*, 67 – 68.

Radujem se sada dok trpim za vas i u svom tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim za tijelo Njegovo, za Crkvu. (Kol 1,24)

Za Isusa Krista i njegov život najplemenitiji trenutak bila je Njegova smrt na križu. Upravo se u smrti čovjek sjedinjuje s Kristom. Isus Krist u svojoj ljudskoj naravi određen je za smrt jer čovjek je po samoj svojoj naravi usmjeren i na umiranje. Smrt postaje radosna stvarnost koja donosi nadu u novi život.⁵⁸ Dakle, Isus je svojim utjelovljenjem prihvatio ljudski život i sve ono što život uključuje. Prihvatio je patnju, bol i smrt. Upravo u stvaranju i Isusovim otkupiteljskim žrtvovanjem, ljudski život postaje vrijedan i dostojanstven. Naime, čovjek koji se oslanja na Boga i svoj život potpuno usmjeri k Njemu dostojan je u punini živjeti s Njim u zajedništvu, nakon prolaznosti ovozemaljskog života.⁵⁹ Stoga, u Psalmu (8, 5-7) stoji veliko divljenje čovjekovoj veličini kroz pitanje:

Što je čovjek da ga se spominješ, sin čovječji te ga pohađaš? zatim: Ti ga učini malo manjim od Boga, slavom i sjajem njega okruni. Vlast mu dade nad djelima ruku svojih, njemu pod noge sve podloži.

Svakako valja napomenuti kako veličina spasiteljskog i otkupiteljskog čina nije za kršćanina iznijela zasluženu patnju, niti ju trebamo tako shvaćati. Isus Krist je svojom mukom, smrću i uskrsnućem ispunio plan spasenja, te patnja upravo u vjeri u Isusa Krista postaje smisljena i dobiva značenje. Značenje je to da ona oslobađa, a ne zarobljava, te da je svaki čovjek zaslužuje. Upravo je ta patnja i povezanost čovjeka i Isusa na neki način jednaka. Isus u svojoj ljudskosti pati i trpi za oslobođenje čovjeka od vječne propasti. Čovjek se odriče i trpi za oslobođenje od svojih grijeha, za zrelost i rast u vjeri. Život treba ljubiti jer je vrijedan i svet. Kršćanin se treba boriti za svoj život i cijeliti ga unatoč neizbježnim patnjama svog života jer je usprkos svemu dragocjen. Ne postoji razlog ni bol ovoga života koja može opravdati uništenje i prekidanje života.⁶⁰

2.2.2. Odgovornost i briga za vlastiti darovani život

Čovjek u svojoj svjesnosti darovanog života, kojem on nije gospodar, susreće brojne zadaće i odgovornosti za dostojno življenje i prihvaćanje svega što on kao čovjek zaslužuje. Život je dar koji sa sobom nosi i zadaću poštovanja i zahvalnosti. S time ga tako treba i živjeti. Brigom za vlastiti i tuđi život čovjek poštuje Darivatelja i Stvoritelja. Čovjek je odgovoran braniti život

---

⁵⁸ Usp. Celestin TOMIĆ, *Život – dar i milost*, 47.

⁵⁹ Usp. Valentin POZAIĆ, *Život dostojan života*, 40.

⁶⁰ Usp. *Isto*, 68.

kroz održavanje brige o zdravlju. Štititi život, vlastiti i tuđi, odgovornost je svakog čovjeka. Bolest je velika zapreka i prijetnja ljudskom životu. Medicina je ta koja ima pozitivnu stranu unapređivanja života kroz poboljšanje zdravlja, ublažavanja boli. Isus je i sam liječio bolesne i pravi je primjer brige za zaštitu zdravlja života.⁶¹ Papa Pio XII. 1957. godine govori:

*Naravni razum i kršćanski moral uče da čovjek ima pravo i dužnost, u slučaju teške bolesti, upotrijebiti potrebnu njegu da očuva život i zdravlje. Takva dužnost proizlazi iz dobro uređene ljubavi, iz podlaganja Stvoritelju, iz društvene pravednosti i također iz uže pravednosti, kao i iz ljubavi prema vlastitoj obitelji.*⁶²

Život treba njegovati i biti odgovoran prema njemu i onda kada ne vidimo nadu za dalje ili kada ne vidimo smisao i beznačajno živimo dalje. Upravo se u prihvaćanju takvih situacija očituje odgovornost i poštivanje života takav kakav jest. Vjernik je onaj kojega održava nada za susret s Gospodinom, stoga on odgovorno prihvaća svaku bol i kraj svojega ovozemaljskog života. Bez straha očekuje smrt kada Gospodin odluči da je vrijeme.

Važno je zauzeti odgovornost za obranu života, te vjerno svjedočiti da je život dar Stvoritelja kojeg nismo mogli vlastitom voljom poželjeti pa ga tako nemojmo vlastitom voljom ni uskraćivati.

2.3. Crkveni dokumenti o dostojanstvu ljudskog života

Katolička Crkva na svim područjima ljudskog života, bilo društvenim i političkim, otkriva i prati aktivne potrebe pojedinca i staje u obranu ljudskog dostojanstva.

Sudjeluje u poticanju kršćana da svoj život neumorno i odgovorno žive u duhu naravnog zakona, posebice kada je riječ o rađanju i umiranju. Papa Ivan Pavao II. veliki je zaštitnik ljudskog života ujedno i protivnik eutanazije koju promatra kao kulturu smrti, a ne života, te kao tešku zabludu i moralno zlo čije se prakticiranje ozbiljno protivi poštovanju i dostojanstvu ljudske osobe.⁶³ Prema Drugom vatikanskom saboru, eutanazija se smatra ubojstvom i pod jednakom težinom kao genocid i pobačaj, protivi se samom životu.⁶⁴ Dakle, Bog je temelj stvaranja čovjeka, te osnovna važnost svetosti dostojanstva ljudskog života. Ljudski život nema cijenu, jer Bog je taj koji je jedini bitan u čovjekovom životu, stoga čovjek ima zadaću biti u zajedništvu s Bogom i drugim ljudima. Nadalje, u dokumentu *Donum vitae* stoji da je čovjek

---

⁶¹ Usp. *Isto*, 46.

⁶² *Isto*.

⁶³ Usp. Valentin POZAIĆ, Eutanazija – smrt po vlastitu ili tuđem izboru, 142.

⁶⁴ Usp. *Isto*, 143.

„ujedinjena cjelina“ od samog začeca, te da se apsolutno mora poštivati jer je stvoren radi Boga samoga.⁶⁵ Papa Ivan Pavao II. kaže:

*U svojoj neponovljivoj posebnosti svaka ljudska osoba sastoji se ne samo od duha nego i od tijela, tako da se u tijelu i preko tijela ostvaruje sama osoba u svojoj konkretnoj stvarnosti. Prema tome, poštovati ljudsko dostojanstvo znači uvažavati taj čovjekov identitet kojim je on dušom i tijelom jedan.*⁶⁶

Veliku bit kršćanske poruke o životu i njegovom dostojanstvu donosi nam enciklika *Evangelium vitae*. Upravo ovom enciklikom pod motom „došao sam da život imaju“, papa Ivan Pavao II. želi osvijetliti smisao kršćanskog poimanja života i njegove važnosti putem Isusove poruke i povijesti Njegova života. Također, papa prepoznaje i iznosi velike opasnosti koje prijete ljudskom životu, ubojstva, nasilje i drugi oblici nepravde suvremenog doba. Nadalje, papa ističe da je „život uvijek dobro“ jer je Krist punina i smisao čovjekova života.⁶⁷ Život ne vezujemo isključivo za dolazak na svijet i odlazak od svijeta, već život treba shvaćati kao dar koji je u mogućnosti napuštanja ovog svijeta u korist višeg dobra.⁶⁸ Sam Isus govori:

Tko hoće život svoj spasiti, izgubit će ga; a tko izgubi svoj život poradi mene i evanđelja, spasit će ga. (Mk 8, 35)

Dakle, osobu treba gledati kao apsolutnu i neuništivu stvarnost koja proizlazi iz Božje ljubavi i sjedinjuje se u zajedništvu s Njim u vječnosti.⁶⁹

Kršćanska antropologija ne govori o dostojanstvu osobe u smislu nečeg izvanjskog, kao na primjer da čovjek manje vrijedi ukoliko mu nedostaje zdravlja, ili materijalnih sredstava, već puno više i dublje, ono unutarnje. Dostojanstvo leži u biti svake osobe kao duhovnog i tjelesnog bića, koje je racionalno i sposobno u svojoj odgovornosti i određenju.⁷⁰

Nadalje, autor Ante Mateljan u svom članku iznosi odlomak iz Katekizma Katoličke Crkve kojeg ćemo spomenuti:

Od svih stvorenja samo je čovjek sposoban upoznati i ljubiti svoga Stvoritelja. Čovjek je jedino stvorenje što ga je radi njega samoga Bog htio, on je jedini pozvan da spoznajom i ljubavlju dijeli Božji život. U tu je svrhu stvoren i to je temeljni razlog njegova dostojanstva. (...) Budući da je na sliku Božju, čovjek kao pojedinac ima dostojanstvo osobe: on nije tek

⁶⁵ Usp. Martina s. Ana BEGIĆ – Marin GOLUBOVIĆ, Dostojanstvo ljudske osobe i pravo na život, u: *Jahr*, 8 (2017.) 1, 64.

⁶⁶ Martina s. Ana BEGIĆ – Marin GOLUBOVIĆ, Dostojanstvo ljudske osobe i pravo na život, 66. Citirano prema: Zbor za nauk VJERE, *Donum vitae* - Dar života, Naputak o poštivanju ljudskog života u nastanku i o dostojanstvu rađanja, Zagreb, 2012., 12.

⁶⁷ Usp. Tonči MATULIĆ, Ljudski život – ugrožena vrednota, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 2-3, 433.

⁶⁸ Usp. *Isto*, 434.

⁶⁹ Usp. *Isto*.

⁷⁰ Usp. Valentin POZAIĆ, *Život dostojan života*, 39.

*nešto, nego netko. Sposoban je upoznati sebe, posjedovati se i slobodno se davati te ulaziti u zajedništvo s drugim osobama; milošću je pak pozvan u savez sa svojim Stvoriteljem da mu odgovori u vjeri i ljubavi, i taj odgovor ne može dati nitko drugi osim njega samoga.*⁷¹

Također, naglašava i dokument *Gaudium et spes*, pastoralnu konstituciju II. vatikanskog sabora o Crkvi u suvremenom svijetu gdje stoji:

*Čovjek, tijelom i dušom jedan, po samoj svojoj tjelesnosti jest zbir osnova tvarnoga svijeta, tako da oni po čovjeku dostižu vrhunac i podižu glas da složno slave Stvoritelja. Stoga čovjeku nije dopušteno da prezire tjelesni život. Naprotiv, on svoje tijelo mora smatrati dobrim i vrijednim časti kao od Boga stvorenim i određenim da uskrsne u posljednji dan.*⁷²

Autor članka, Ante Mateljan objašnjava dostojanstvo ljudske osobe prema kršćanskoj teologiji. Naime, dostojanstvo djeteta Božjega, urođeno je pravo čovjeka na posjedovanje vlastite vrijednosti koje je od Boga darovano. Zatim, postoji dostojanstvo promatrano u skladu s Božjim planom za čovjeka, drugim riječima, dostojanstvo stanja milosti koje Bog daruje čovjeku kao egzistencijalno dostojanstvo. Nadalje, dostojanstvo koje se ogleda kao poslušnost čovjekova poziva prema Bogu. Naziva se i eshatološko ostvarenje ljudskog dostojanstva. Osoba stječe puninu dostojanstva i konačno zajedništvo s Kristom.⁷³

---

⁷¹ Ante MATELJAN, Kršćansko utemeljenje ljudskog dostojanstva: komplementarnost vjere i života, 115. Citirano prema: Katekizam Katoličke Crkve, br. 356-357.

⁷² Ante MATELJAN, Kršćansko utemeljenje ljudskog dostojanstva: komplementarnost vjere i života, 115. Citirano prema: *Gaudium et spes*, br. 14.

⁷³ Usp. *Isto*, 119.

3. OZAKONJENJE EUTANAZIJE KAO POTPOMOŽNUTE SMRTI

Kada se govori o samom zakonu, on u svojoj naravi uključuje dobro svakog pojedinca i promicanje moralnih vrijednosti. Zakon je taj koji omogućuje svim pojedincima pravo na jednakost, ravnopravnost i dostojanstvo, te s time, važno je braniti pravo na život i ne dopustiti nijekanje prava na život drugome. Omogućiti ispunjenje prava na eutanaziju, tj. ubiti nekoga na zahtjev, protivi se samom zakonu kao takvom. Zaštita života u svakom području života je temeljni cilj i smisao dobra na koji je pozvan svaki pojedinac. Ostvariti pravo pojedincu koji zahtjeva potpomognuto ubojstvo ne može biti moralno, iako je zakonom odobreno.⁷⁴

Pobornici eutanazije vape za ozakonjenjem eutanazije, te kao prednost ozakonjenja navode opravdanja kao što je pravo na izbor vlastite smrti. Također, kao opravdanje se navodi i suosjećanje s onima tko jedva proživljava u trpljenju i u patnjama velikih boli. Svakako, valja spomenuti da svaki zakon i sve što je zakonom odobreno podrazumijeva moralno dobro. Međutim, ozakonjenje eutanazije, prema autoru Valentinu Pozaiću, trebalo bi uključivati dva zaključka, u etičkom smislu su odluka i čin objektivno dobri, te da je takvo pravo i odluka podržana i od drugih. No, postoje i oni koji takav čin i odluku ne podržavaju, a zakon ih obvezuje i dužni su sudjelovati u izvršavanju ubojstva na zahtjev koji se protivi njihovoj savjesti.⁷⁵

Nadalje, u svome članku autori Trajković i Josić iznose kako bi se kroz proces justicijabilizacije došlo do jedne pravne norme koja je po sebi zla i postaje vrijednost koju treba izvršiti. Dakle, potpuno se odbacuje i mijenja prirodno pravo pod krinkom milosrđa, pruža se i omogućava zakon koji se protivi životu.⁷⁶

Isto tako, valja se podsjetiti i Hipokratove zakletve koja je srž medicinske etike gdje stoji zabrana ubijanja pacijenata. Ozakonjenje eutanazije, potpuno se protivi ovoj Zakletvi. Liječnici su oni koji služe u korist životu, a ne smrti. Oni su ti koji bi se trebali prizivati na savjest, naravno koja mora biti dobro odgojena, ako ne zbog svoje profesije, onda zbog svoje ljudskosti i znanja koje bi se trebalo voditi prirodnim zakonom umiranja, te ne dopuštati zaobići etiku života i ljudsko dostojanstvo.⁷⁷ Ozakonjenje eutanazije, odnosno „pravo na smrt“ bez patnje, uključuje i pravo na suicid, te pravo ubojstva na zahtjev.

---

⁷⁴ Usp. Valentin POZAIĆ, Eutanazija pred zakonom, u: *Obnovljeni život*, Časopis za filozofiju i religijske znanosti, 53 (1998.) 4

⁷⁵ Usp. Valentin POZAIĆ, *Život dostojan života*, 80.

⁷⁶ Usp. Marko TRAJKOVIĆ – Niko JOSIĆ, Eutanazija u perspektivi kršćanske vjere i pravne znanosti, u: *Filozofska istraživanja*, 31 (2011.) 2, 371.

⁷⁷ Usp. *Isto*, 372.

Nadalje, spomenut ćemo dokumente koji ne propisuju pravo na smrt kao ljudsko pravo, a to su: Opća deklaracija o pravima čovjeka Ujedinjenih naroda, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe. Spomenutim dokumentima suprotstavljaju se pobornici eutanazije koji imaju za cilj da se pravo na smrt ozakoni kao ljudsko pravo. Oni su takvog stajališta, da se svakoj osobi omogući pomoć pri umiranju, a ne samo u življenju. Također, ukoliko postoje oni koji prihvaćaju smrtnu kaznu, dužni su prihvatiti i ozakonjenje prava na smrt i potpomognutog ubojstva.⁷⁸

U članku, autor Valentin Pozaić ističe važnost svjesnosti da je zakon taj koji ovisi o moralu, a ne obrnuto.⁷⁹

Također, sv. Ivan Pavao II. navodi: *Civilni zakon mora svim članovima društva osigurati poštovanje određenih osnovnih prava, koja po naravi pripadaju osobi, a koja svaki pozitivni zakon mora priznati i jamčiti. Prvo i temeljno pravo među svima je nepovredivo pravo na život svakog nedužnog ljudskog bića.*⁸⁰ Naime, autor u članku iznosi i statistiku koja ukazuje na rast eutanazije koja je u nekim zemljama i prije njezine legalizacije prakticirana. Tako je 1990. godine zabilježeno 454 slučaja, a za samo četiri godine nakon, već 1.424 slučaja. U nekim slučajevima pacijenti nisu zahtijevali smrt, već se radi o čistom ubojstvu.

U nastavku poglavlja temeljitije ćemo spomenuti europske države koje su legalizirale eutanaziju. No, kada govorimo o hrvatskom zakonodavstvu, ono se potpuno protivi eutanaziji i potpomognutom ubojstvu na zahtjev. Smatra se ubojstvom čovjeka i kaznenim djelom protiv života i tijela. U hrvatskom Kaznenom zakonu, članak 94. pod nazivom *Usmrćenje na zahtjev* stoji: *Tko drugoga usmrti na njegov izričit i ozbiljan zahtjev, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.*⁸¹

Dakle, ozakonjenje eutanazije ne može se shvatiti kao zakon, već bezakonje, te nikako kao pravo na smrt, nego nepravedno ophođenje prema prirodnom zakonu umiranja i dostojanstvu života.

---

⁷⁸ Usp. Hrvoje SLADIĆ, Kaznenopravno uređenje usmrćenja na zahtjev i asistiranog suicida, u: *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, VI (2015) 1, 67.

⁷⁹ Usp. Valentin POZAIĆ, Eutanazija pred zakonom, 440.

⁸⁰ Valentin POZAIĆ, Eutanazija pred zakonom, 441. Citirano prema: Ivan Pavao II. (1995) *Evangelium vitae* – Evanđelje života, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, br. 71.

⁸¹ Valentin POZAIĆ, Eutanazija pred zakonom, 442. Citirano prema: Kazneni zakon (1997), Narodne novine, Zagreb, 1. izd., članak br. 94.

3.1. Život bolesnog čovjeka nema smisao?

Živjeti u bolesti nekome je potpuno besmisleno, a netko pak u bolesti vidi smisao i izdržljivo se bori s trpljenjem u nadi za spasenjem. Baš kao i smrt, bolest, ali i zdravlje su nezaobilazne i stvarne naravne pojave svakog živog bića. Bolnije od same bolesti je upravo onaj osjećaj osamljenosti. Ostavljen, izoliran iz društva i svakodnevnog života. Bolna je činjenica koliki je broj bolesnika upravo zbog razloga napuštenosti i odbačenosti od svojih najbližih posegla za prisilnim usmrćivanjem, to jest, eutanazijom, upravo da ne bi bili na teret drugih. Nažalost, potpuno se isključuje osoba koja boluje ili koja nema sposobnost da doprinosi društvu. Ovakvi postupci zanemarivanja bolesnika, osoba koje pate ili su izgubili radost života, dovode ga pred sliku vlastite smrti. Smrt im postaje toliko bliska i snaga im odmiče.⁸² Upravo, u članku autor Josip Đurin iznosi Psalam (22, 7-8) koji moli Isus na križu:

*A ja, crv sam, a ne čovjek,
ruglo ljudi i naroda prezir.
Koji me vide, podruguju se meni,
razvlače usne, mašu glavom.*

Isusovo užasno mučenje na križu i njegov osjećaj napuštenosti, također se može uzeti kao primjer odbačenosti suvremenog čovjeka od okoline kada mu je najteže u životu. Važno je da ne smijemo zanemariti da nas Bog nikada ne napušta. Mnogi bolesni svoju bolest vide kao posljedicu nekog grijeha, ali ima i onih koji ne vide razlog svoje boli jer nisu ništa skrivili.⁸³ Na mnogim stranama u evanđelju ističu se bolesnici koji traže ozdravljenje, te čudom i ozdravljaju. Determinirani smo pojavom bolesti, a čuda su ta koja se suprotstavljaju i oslobađaju nas tog stanja. Svakako, poznato je da bolest ne samo da nema smisla, već ima i pozitivan smisao u nekim slučajevima. To nam u evanđeljima Isus i govori. Kroz bolesnika i njegovom bolešću proslavlja se Bog, djela se Božja očituju. Prema autoru članka, Josipu Đurinu ovdje se događa preokret. Isus je taj koji potiče da na bolest treba gledati pogledom usmjerenim prema Bogu i Njegovoj slavi. Nikako ne zazirati u prošlost grijeha i gledati na bolest kao reakciju na svoje grijeha. Bog nije onaj koji želi povrijediti čovjeka koji ga je povrijedio svojim grijehom, već i u tom slučaju ljubi čovjeka i ozdravlja ga svojom milošću i otkupljenjem na križu. Čovjek je onaj koji zauvijek treba imati sliku Boga na Križu koji pati u boli i umire zbog naših grijeha, ali uskrsava i poziva sve ljude da ga slijede i zavrijede uskrsnuće i život vječni.

---

⁸² Usp. Josip ĐURIN, Isus, bolest i smrt, Ogleđi i prinosi studenata teologije, u: *Spectrum*, 3 – 4, (2008.) 78.

⁸³ Usp. *Isto*.

Tako svojim bolestima i patnjama valja dati smisao u Bogu koji je jedini liječnik i supatnik sa svojim stvorenjem jer ga ljubi, te ga oslobađa boli ako ne na ovome svijetu, onda na onom drugom u zajedništvu s Njim.⁸⁴ Svakako, na ovome svijetu u zajednici kao što je Crkva čija je glava Krist, vodi se briga o onim bolesnima koji su odbačeni i nema im pomoći. Kroz molitve, nakane i raznovrsne pomoći vodi se briga i olakšavaju patnje bolesnih.⁸⁵

Trpi li tko među vama nevolje? Neka moli! Veseli li se tko? Neka pjeva hvalospjev! Boluje li tko među vama? Neka sebi dozove crkvene starješine! Oni neka mole nad njim mažući ga uljem u ime Gospodnje, pa će molitva učinjena s vjerom spasiti bolesnika! Gospodin će ga podići i, ako je učinio grijeh, dobit će oprostjenje. Prema tome, ispovijedajte grijeha jedan drugomu i molite jedan za drugoga da ozdravite! (Jak 5,13-16).

Crkva potiče i tješi svoje vjernike koji pate od siromaštva, bolesti i različitih vrsta poteškoća, Hrabri ih istinom da je Bog Onaj koji će sve njihove patnje preobraziti u radost, okrijepiti ih svojom ljubavi i učiniti blaženima. Nitko na ovome svijetu nije mogao pribjeći bolesti, jer ona se rađa zajedno s čovjekom, moguće ju je malo olakšati. Zato je važno da bolesnici nisu sami, te im neprestano ulijevati nadu i smisao. Svakako, potrebno je osvijestiti da bolest nitko nikada, niti jedna medicina i znanost nisu mogle iskorijeniti po rađanju čovjeka. Stoga, važno je pouzdati se u Isusa i svoje patnje i bolesti sjediniti s Njegovim patnjama.⁸⁶

Tako Ivan Pavao II. u svom govoru pred Ujedinjenim narodima 5. listopada 1995. godine ističe: *Kada milijuni osoba pate od siromaštva označenog glađu, slabom ishranjenošću, bolešću, nepismenošću - moramo ne samo upozoriti nas same da nitko od nas nema pravo iskoristiti drugoga za vlastite probitke, nego iznad svega ponovno potvrditi našu zauzetost i solidarnost koja omogućuje drugima da žive u konkretnim ekonomskim i političkim okolnostima i na taj način ostvaruju kreativnost koja je karakteristična za ljudsku osobu i kojom se omogućuje bogatstvo naroda.*⁸⁷

Također, osoba je toliko opčinjena svojim zdravljem tijela da ponekad zanemari zdravlje duše. Zdravlje postaje centar svega i jedina želja i težnja osobe koja je bolesna i pati, što je sasvim razumljivo. No, važno je odgajati se u svjetlu vjere i promišljati da tjelesno zdravlje nije jedini smisao zemaljskog postojanja. Smisao je puno veći i važniji, pa i kada nastupi bolest u toj snazi vjere pronaći smisao življenja, a ne odustati od radosti života. Nadalje, kao smisao i bit življenja osim života bez boli, smatra se materijalna moć i društvena korist.

---

⁸⁴ Usp. *Isto*.

⁸⁵ Usp. Josip ČORIĆ, Sakrament bolesničkog pomazanja, u: *Crkva u svijetu*, 33 (1998.) 1, 68.

⁸⁶ Usp. *Isto*, 69.

⁸⁷ Josip ČORIĆ, Sakrament bolesničkog pomazanja, 71. Citirano prema: Ivan Pavao II., Govor u Ujedinjenim narodima, 5. listopada 1995.

Osoba krivo tumači zdrav i smislen život, te upada u varljive stilove suvremenog društva koji ga vode daleko od Boga. Naime, kada nastupi bolest osjeća se jadno i ne vidi smisao nastavka života, no Bog je taj koji uvijek daje smisao u svakom segmentu života, jer je On taj koji je život darovao. Svakako da kada nastupi bolest, čovjekova se egzistencija poljulja, no smisao bolesti i patnje uvijek valja postojati kao nada u uskrsnuće i život vječni.⁸⁸

3.2. Europske države koje dopuštaju eutanaziju

U suvremenom društvu prakticiranje samoubojstva na zahtjev, odnosno, eutanazije, uveliko raste. U nekim zemljama se eutanazija obavlja skrivenim putem, no postoje i države koje su legalizirale i zakonski prihvatile izvršavanje eutanazije. Naime, legalizacija eutanazije nije uvedena bez razloga. Postoje čimbenici koji ukazuju na poboljšanje životnog vijeka, razvoj medicinske tehnologije, jačanje ljudskih prava i drugi. Države kao što su Nizozemska, Belgija, Luksemburg i Španjolska dopuštaju eutanaziju, no države Švicarska i Njemačka eutanaziju toleriraju, ali je nisu legalizirale.⁸⁹ Naime, Nizozemska je prva država u Europi koja je eutanaziju legalizirala. Godine 2002. propisuje se Zakon o okončanju života na zahtjev i potpomognutom ubojstvu gdje u članku 2. stoji da eutanazija nije kažnjiva ukoliko je liječnik izvrši uz određene uvjete i to: *uz dobrovoljan i promišljen zahtjev, pacijent trpi nepodnošljive boli koje se ne mogu olakšati, pacijent je prethodno informiran o njegovom stanju i perspektivi, ne postoji razumno alternativno rješenje za situaciju u kojoj se nalazi, konzultiran je drugi nezavisni liječnik koji je pregledao pacijenta i slaže se s da su ispunjeni prethodni uvjeti, da izvrši eutanaziju ili potpomognuto samoubojstvo na brižan način.*⁹⁰ Postoji slučaj koji je ubrzao proces prihvaćanja prakticiranja eutanazije u Nizozemskoj za razliku drugih država. Autorica u svome članku iznosi slučaj liječnice Postme Van Boven koja je eutanazirala svoju majku. Godine 1973. problem eutanazije u ovom slučaju bio je pod povećalom.⁹¹ Svakako, eutanazija se smatra kaznenim djelom ukoliko nije izvršena isključivo liječnikovom intervencijom koji je

---

⁸⁸ Usp. Antun JAPUNDŽIĆ – Richard PAVLIĆ, Teološko - antropološka dimenzija zdravlja. Kršćanski doprinos suvremenom poimanju zdravlja, u: *Diacovensia*, 25 (2017) 4, 606.- 607.

⁸⁹ Usp. Nevena ALJINOVIĆ, Pravna regulacija eutanazije i medicinski potpomognutog samoubojstva u pojedinim europskim zemljama, u: *Zbornik radova pravnog fakulteta u Splitu*, 59 (2022.) 4, 826.

⁹⁰ Ksenija TURKOVIĆ – Sunčana ROKSANDIĆ VIDLIČKA – Aleksandar MARŠAVELSKI, Eutanazija i potpomognuto samoubojstvo – etičke dileme kriminalne politike, u: *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 17 (2010.) 1, 235. Citirano prema: Delden J.J.M., *The Netherlands - Euthanasia as last resort*, u knjizi *Euthanasia*, Vol. II., Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2004., 66-67.

⁹¹ Usp. Nevena ALJINOVIĆ, Pravna regulacija eutanazije i medicinski potpomognutog samoubojstva u pojedinim europskim zemljama, 827.

zahtjev unaprijed prijavio regionalnom povjerenstvu.⁹² Nadalje, Belgija je iduća europska država koja legalizira eutanaziju samo nekoliko mjeseci nakon Nizozemske. Zakon o eutanaziji iz 2002. godine također propisuje uvjete prema kojima je liječniku dopušteno izvršiti eutanaziju: *Pacijent mora biti punoljetan i svjestan, zahtjev mora podnijeti promišljeno i opetovano na vlastitu inicijativu, ne postoji medicinsko rješenje za situaciju u kojoj se nalazi, pacijent trpi konstantnu i nepodnošljivu fizičku ili mentalnu bol koja se ne može olakšati, pacijentu je obaviješten o svojoj situaciji, liječnik je utvrdio stalnost simptoma i pacijentovu želju, konzultiran je drugi liječnik, konzultiran je bolnički tim i druge osobe čije mišljenje pacijent traži.*⁹³ Naime, ozakonjenje eutanazije u Belgiji za razliku od Nizozemske prema Zakonu o eutanaziji iz 2002. godine dekriminalizirao je izravnu aktivnu eutanaziju o kojoj se ne govori kao o pomoći u samoubojstvu jer ono nije prihvaćeno kao kazneno djelo u belgijskom Kaznenom zakonu. Međutim, baš kao i nizozemski i belgijski Zakon ne govori o liječnikovom specijalističkom zvanju, kao palijativnom, za izvršenje eutanazije.⁹⁴ Također, događale su se izmjene Zakona iz 2002. godine. Došlo je do promjene nekoliko godina poslije. Naime, u studenome 2005. godine dekriminaliziran je postupak kojim farmaceut izdaje recept za smrtonosni lijek, s ciljem što manje njegove odgovornosti. Iduća promjena tiče se dobnog ograničenja. Eutanazija je 2014. godine postala dopuštena i maloljetnicima.⁹⁵

Luksemburg je 16. ožujka 2009. god. postao treća država koja je legalizirala eutanaziju donošenjem Zakona o eutanaziji i potpomognutom samoubojstvu, te Zakon o palijativnoj skrbi.

Kao i u prethodne dvije države postoje slični uvjeti za provođenje eutanazije. Uvedena su oba oblika eutanazija kao aktivne i pasivne. Naime, dopušteno je ubojstvo iz milosrđa i kada je riječ o psihičkoj boli. U luksemburškom zakonodavstvu za razliku od prethodno spomenuta dva, stoji da se eutanazija može izvršiti prethodnim odobrenjem Nacionalnog odbora za kontrolu i ocjenjivanje (National Control and Assessment Committee).⁹⁶

Svima onima koji se bore s grubim i neizlječivim bolestima omogućuje se dokidanje života i u Španjolskom području dana 18. ožujka 2021. god.⁹⁷ Naime, ranijim istraživanjem je viđeno da je snaga želje za okončanjem teških i nepodnošljivih boli toliko jaka da je na kraju i doprinijelo donošenjem zakona o eutanaziji. Također, u Španjolskoj je isključena kaznena odgovornost

---

⁹² Usp. *Isto*, 829.

⁹³ Ksenija TURKOVIĆ – Sunčana ROKSANDIĆ VIDLIČKA – Aleksandar MARŠAVELSKI, Eutanazija i potpomognuto samoubojstvo – etičke dileme kriminalne politike, 235. Citirano prema: Englert Y., Belgium – Evolution of the debate, u knjizi Euthanasia, Vol. II., Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2004., 22.

⁹⁴ Usp. Nevena ALJINOVIĆ, Pravna regulacija eutanazije i medicinski potpomognutog samoubojstva u pojedinim europskim zemljama, 830.

⁹⁵ Usp. *Isto*, 832.

⁹⁶ Usp. *Isto*, 833.

⁹⁷ Usp. *Isto*, 834.

liječnika i ostalih koji izvršavaju eutanaziju za razliku od Nizozemske i Belgije gdje su liječnici oni koji jedini mogu izvršiti eutanaziju.⁹⁸

U Švicarskoj, također eutanaziju ne mora striktno obaviti liječnik. Naime, u Švicarskoj se eutanazija ne kažnjava u tri slučaja a to su: *Osoba koja želi umrijeti mora imati (neokrnjenu) sposobnost odlučivanja. Drugo, osoba koja joj pomaže u tom činu mora biti vođena altruističkim motivima, i konačno, osoba koja želi umrijeti mora osobno izvršiti kobni čin.*⁹⁹ Nadalje, zakon države Njemačke dopušta eutanaziju i potpomognuto ubojstvo iz altruističkih razloga. Odlukom Njemačkog Saveznog ustavnog suda 26. veljače 2020. god. doneseno je pravo osobe za izborom svoje smrti. Dakle, slobodu odlučivanja vlastita životnog vijeka. Također, omogućeno je i pravo zahtijevanja pomoći pri tome. Dakle, potpomognuto samoubojstvo postalo dopušteno. No, u Njemačkoj je izravna aktivna eutanazija zabranjena.¹⁰⁰

3.3. Zalaganje kršćana u borbi protiv grijeha eutanazije

Posezanje za eutanazijom nema nikakvog smisla, jer smisao je upravo život u kojem se prihvaća Božja volja. Vjernici promatraju život kao Božji dar. Stoga, eutanazija predstavlja i veliki problem u kršćanskom svijetlu. Zadatak svih vjernih kršćana je upravo boriti se protiv ovog velikog problema. Svakako, zauzimati se i boriti se za poštivanje čovjeka i njegova života, za sve njegove potrebe. No, potreba umirućeg i bolesnog čovjeka je samo jedna, da nestane bol. Zbog toga i postoji potreba za ubrzanim procesom smrti, za umjetnom smrti. Svaka osoba, a posebno kršćani pozvani su pomoći umirućima i bolesnima. Također, kršćani svojim djelovanjem i usmjeravanjem pažnje prema bolesnima mogu znatno utjecati na njihovo prihvaćanje života sve do prirodne smrti. Naime, kršćansko poimanje osobe ne može se svesti isključivo na materijalnu ili duhovnu stvarnost, već na jedinstvo te dvije. Dakle, čovjek je složeno biće koje u svojoj naravi posjeduje i materijalnu i duhovnu dimenziju. Prema ovoj činjenici treba imati na umu da život uključuje božanski element koji omogućava besmrtnost. Vjera u besmrtnost duše je upravo ona koja kršćane treba poticati u prihvaćanju života kakav god on bio.¹⁰¹

---

⁹⁸ Usp. *Isto*, 835.

⁹⁹ Nevena ALJINOVIĆ, Pravna regulacija eutanazije i medicinski potpomognutog samoubojstva u pojedinim europskim zemljama, 838. Citirano prema: Vulcănescu, S. G., *Euthanasia in the Contemporary World: What Role Does Faith Play in the Choice to Legalize Assisted Dying Practices?*, Trivent Publishing, 2019., str. 144.

¹⁰⁰ Usp. *Isto*, 840.–841.

¹⁰¹ Usp. Tonči MATULIĆ, Bioetičko tematiziranje ljudskog umiranja: umiranje u procjepu medicinskog tehnicizma i ontoantropološkog „personizma“, u: *Crkva u svijetu*, 40 (2005.) 1, 55.

Postoje egzistencijalna stanja osobe kao patnja, bolest, trpljenje, umiranje koje potiču čovjeka na neobjašnjive borbe između dobra i zla, negodovanje u prihvaćanju trpljenja i patnje, upravo zbog neprekidnih ljudskih težnji i želja.¹⁰²

Vjernik u svom kršćanskom duhu ljubi i vrednuje život, dar Božji, bori se protiv patnje i trpljenja koje smatra neizbježnim u kršćanskom rastu.¹⁰³ Dakle, promatrajući život i smrt, njima se ne može raspolagati jer čovjek nije onaj koji će ga oduzeti ili pružiti. S time, zadaća svakog čovjeka u svakoj fazi svoga života, bilo da je u pitanju bolest ili težak proces umiranja, pozvan je dostojanstveno kao kršćanin poštivati prirodan tok umiranja.

Društvena zajednica koja prihvaća čovjeka kao vrijednu cjelinu Božjeg stvorenja, pomaže i brine o osobi kojoj je potrebna pomoć, pokazuje put ka dostojnom životu i umiranju, a ne suprotno. Naravno, to ne znači da će pod svaku cijenu produživati život umirućem upornim terapijama, već svojim kršćanskim zalaganjem kroz različite oblike molitve i rada pomoći umirućem u njegovim posljednjim danima.¹⁰⁴

3.4. Eutanazija kao odgovor na strah od smrti suvremenog čovjeka

Postalo je prirodno gospodariti vlastitim životom, posebno kada je u pitanju ono što određuje rađanje i smrt, zdravlje i bolest, te ostala egzistencijalna stanja gdje čovjek zaboravlja dopustiti umiješanost Božje ruke u svoj život. Apsolutno se sve prepušta vlastitim mogućnostima koje su ograničene, jer je čovjek ograničeno biće i s nerealnim očekivanjima gospodari svojim životom. Čovjek postaje rob strahu od boli i umiranja, te na raspolaganju ima različite tehnike, to jest, biotehnike poput različitih lijekova koje mu omogućuju da se unaprijed rastereti potencijalno neugodnih stanja. No, upotrebom svih tih lijekova ne može učiniti da bol zauvijek nestane, može se samo odgoditi, ali bol i patnja i dalje postoje. Smrt će uvijek ostati i u čovjeku izazivati strah.¹⁰⁵ Autor Tonči Matulić u članku spominje kulturu smrti kao manifestaciju društvene krize koja potiče uskraćivanje života ispunjenog patnjom i bolima. Kulturu smrti prepoznajemo upravo prema usmrćivanju i skraćivanju života neizlječivih bolesnika, te ne prihvaćanje boli i patnje u kršćanskom duhu i vjernosti Bogu.

---

¹⁰² Usp. *Isto*, 57.

¹⁰³ Usp. Valentin POZAIĆ, Eutanazija – smrt po vlastitu ili tuđem izboru, 136. – 137.

¹⁰⁴ Usp. Miljenko ANIČIĆ – Vjekoslav JANKOVIĆ, Pravo na život u suvremenim etičkim promišljanjima i u socijalnom nauku crkve, u: *Diacovensia*, 19 (2011.) 2, 242.

¹⁰⁵ Usp. Tonči MATULIĆ, Bioetičko tematiziranje ljudskog umiranja: umiranje u procjepu medicinskog tehnicizma i ontoantropološkog „personizma“, 38.

Suvremeni čovjek ne prihvaća nikakva neugodna stanja koja mu život donosi. Zaboravlja na duhovnu dimenziju svoga postojanja.¹⁰⁶ Autor iznosi ljudske prioritete koji objašnjavaju ljudsko neprihvatanje patnje i straha pred smrću.

*...krije se primat materijalnoga nad duhovnim, užitka nad žrtvom, koristi i koristoljubivosti nad dobrom i dobročinstvom te kvalitete života nad svetošću života.*¹⁰⁷

Kultura smrti i eutanazija upravo zagovaraju da nekvalitetan život nema smisla. Suvremeni čovjek bez kršćanske svijesti ne podnosi živjeti u strahu od smrti, u boli i nemoći. Smatra da je eutanazija glavni odgovor i izlaz iz situacije očaja, a ne Bog.

Nažalost, tradicionalnoj etici čiji je koncept svetost života nema mjesta u suvremenom dobu. Iako suvremeno doba sa sobom nosi novija rješenja u korist zaustavljanja poteškoća ljudskog življenja, i dalje se nezaustavljivo širi opasnost odbacivanja svetosti života.¹⁰⁸

Svaki čovjek, pa i onaj koji nije vjernik u svome srcu nosi tjeskobu koju izaziva događaj smrti. Stoga, nije jedini način da se takav strah ukloni posezanje za eutanazijom, već ljubav bližnjih.¹⁰⁹ Napuštenost i odbačenost potiče još brži zahtjev za usmrćivanjem. Stoga, razlozi koji se protive eutanaziji mogu biti upravo pružanje obiteljske ili ljudske njege i brige umirućem kojem je u teškim trenucima to najpotrebnije. Dakle, eutanazija ne smije bolesniku biti jedino rješenje za nestanak straha pred smrću, već prihvaćanje i ljubav od strane bližnjih. Iz tog razloga postoje razne ustanove, to jest hospiciji u kojima bolesnici borave i nisu ostavljeni niti napušteni od strane društva, već im se omogućava skrb koja je dostojna čovjeku. No, o ovome nešto više u sljedećem poglavlju.¹¹⁰

---

¹⁰⁶ Usp. *Isto*, 49.

¹⁰⁷ *Isto*, 50.

¹⁰⁸ Usp. *Isto*, 49. – 50.

¹⁰⁹ Usp. Vesna IVEZIĆ, Strah od smrti i težnja ka besmrtnosti – vječne paradigme čovjekovog suočavanja sa smrću, u: *In medias res*, 10 (2021.) 19, 137.

¹¹⁰ Usp. *Isto*, 138.

4. PALIJATIVNA SKRB KAO ODGOVOR NA PROBLEM EUTANAZIJE

Palijativna skrb, odnosno njega bolesnih i nemoćnih ogleda se u brizi za ublažavanje boli i poboljšanju kvalitete preostalog života. Dakle, cjelovita briga za umirućim da se kroz medicinsku pomoć i pažnju najbližih osigura dostojanstven život u boli i patnji, odnosno dostojanstveno življenje posljednjih dana života.¹¹¹ Autor Valentin Pozaić u svome članku spominje blaženu Majku Tereziju koja je svoj život posvetila brizi za umiruće. Njezina briga za umiruće i bolesnike od kojih su svi digli ruke veliki je primjer svima kako i na koje način treba postupati i skrbiti s umirućima. Nažalost, na zahtjev bližnjih koji ne mogu skrbiti o bolesnima i umirućima javlja se potreba za eutanaziranjem i skraćivanjem boli.

Ponekad i sami bolesnici zahtijevaju eutanaziju jer se osjećaju teretom za svoje bližnje. Upravo bi se palijativnom skrbi, odnosno njegovanjem trebalo odgovoriti na problem usmrćivanja na zahtjev. Nijedna osoba nije zaslužila svoj život dokinuti jer se osjeća teretom, već na dostojanstven način svoj život proživjeti do svoje prirodne smrti što bi palijativna skrb trebala i ispuniti. Dakle, smrt ne treba požurivati, ali niti odbacivati, odnosno ne dopuštati distanaziju i eutanaziju. Upravo je problem eutanazije rješiv ukoliko se spremno i s ljubavlju prihvati poziv za skrbi terminalnih bolesnika.¹¹² Naime, autorica Morana Brkljačić u svome članku iznosi izjavu bivšeg predsjednika federacije katoličkih liječničkih društava, Jose Maria Simone koji ističe: *Eutanazija je zlo koje ima učinkovito cjepivo, a to je palijativna skrb.*¹¹³

U palijativnoj skrbi promiče se život koji se ne smije uništavati, već se istinski pobrinuti za bolesnika i pružiti mu njegu kako fizičku tako i psihičku, jer bolesnik je prije svega osoba koja zaslužuje svoj život proživjeti dostojanstveno do njegova kraja. Nažalost, velika je bol ona koja ne boli. Stoga, kroz komunikaciju s bolesnikom pružiti mu i psihičku potporu, te utjehu i osjećaj da nije sam. Eutanazija, prema autorici nametnuta je kao lažni i iskrivljeni postupak brige i pomoći za umiruće. Rješenje koje se protivi naravnom zakonu. Stoga, potrebno je odgovoriti problemu eutanazije kroz dostojno prihvaćanje skrbi najpotrebnijih. Ljudsko je biće stvoreno za drugoga, tako je i pomoć drugih veoma važna pogotovo kada je u pitanju život i njegov kraj.¹¹⁴ Također, važno je istaknuti i prisposode u kojima Isus ostvaruje upravo skrb za najpotrebnije. Tako, prema autoru Valentinu Pozaiću palijativnu skrb možemo povezati kao

---

¹¹¹ Usp. Valentin POZAIĆ, Palijativna skrb i ljudsko dostojanstvo bolesnika, u: *Glasnik pulske bolnice*, 6 (2009.) 6, 121.

¹¹² Usp. Morana BRKLJAČIĆ, Medicinska etika u palijativnoj skrbi, u: *Obnovljeni Život*, 74 (2019.) 4, 520.

¹¹³ *Isto*, 520.

¹¹⁴ Usp. *Isto*, 521.

korijenom još iz prispodobe o milosrdnom Samaritancu (Lk 10, 30-37), te govor o posljednjem sudu (Mt 25, 31-46).¹¹⁵ Bit ljudskosti i srž kršćanskog djelovanja sastoji se u pomaganju bolesnicima upravo kroz razborito ublažavanje boli i trpljenja. Autor Valentin Pozaić ističe izreku gdje stoji: *Sedare dolore opus divinum est = Ublažiti bol božansko je djelo.*¹¹⁶ Autor, također, iznosi upit liječnika na koji je odgovorio papa Pio XII. 1957. godine.

*Je li prema nauci vjere i morala liječniku i pacijentu upotrebom narkotika dopušteno uklanjanje bolova i svijesti (čak i pred samu smrt, ako se predviđa da će upotreba narkotika skratiti život)?, a odgovor: Dopušteno je, ako ne postoje drugi načini i ako u danim okolnostima to ne sprečava ispunjenje ostalih vjerskih i moralnih obaveza.*¹¹⁷

Dakle, ublažavanje boli kod terminalnih bolesnika korištenjem preparata koji ubrzavaju smrt nikako nije dopuštena.

4.1. Palijativna skrb kao društvena pomoć nemoćnim ljudima

Nemoćnima i bolesnima pomoć je najpotrebnija, te im kroz zajedništvo i bliskost pomoći osloboditi se straha od smrti, osjećaja odbačenosti. S ljubavlju ih prihvatiti u obitelj, u Crkvu, te u druge skupine.¹¹⁸ Naime, fizičke boli nisu jedine na koje se treba usredotočiti i nisu one jedini problem koji muči terminalne osobe. Velika važnost i briga prema osobi, također se ogleda i na psihološkoj razini. Osim fizičke boli pojavljuje se i bol usamljenosti, besmislenosti, nepripadnosti. Najpotrebnija je ljubav, utjeha, pažnja.

Svakako, potreba za drugima usađena je u naravi čovjeka. Stoga, ljudi smo željni društva, željni drugoga, a usamljenost je ona koja se protivi normalnom funkcioniranju i dovodi do različitih psihičkih teškoća. Pogotovo kada se radi o bolesti, upravo tada je zajedništvo i osoban odnos s bolesnikom prijeko potreban kako se bolesnik ne bi osjećao odbačenim.¹¹⁹

Dakle, psihosocijalna podrška je prijeko potrebna, ona je bit palijativne skrbi. Prihvaćanje smrti i pomirenje s napuštanjem ovozemaljskog života omogućuje upravo zajedništvo i razgovor s bolesnikom o tome da neće biti ostavljen od obitelji i društva.¹²⁰ Smrt i umiranje je stvarnost koja očekuje svakog čovjeka. Strah od smrti pogađa sve ljude u nekom

---

¹¹⁵ Usp. Valentin POZAIĆ, Palijativna skrb i ljudsko dostojanstvo bolesnika, 121.

¹¹⁶ Usp. *Isto*, 121.

¹¹⁷ Valentin POZAIĆ, Palijativna skrb i ljudsko dostojanstvo bolesnika, 121. Citirano prema: Pio XII., Tri religiozna i moralna pitanja glede analgezije. AAS 49 (1957) 147. Discorsi ai medici. Roma 1960, str. 580.

¹¹⁸ Usp. Marija BABIĆ, Uloga duhovnosti u palijativnoj skrbi, u: *Služba Božja*, 53 (2013.) 3–4, 438–439.

¹¹⁹ Usp. Suzana VULETIĆ – Brankica JURANIĆ – Štefica MIKŠIĆ – Željko RAKOŠEC, Palijativna skrb i medicinsko – duhovne potrebe terminalnih bolesnika, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 4, 894–896.

¹²⁰ Usp. Morana BRKLJAČIĆ, Medicinska etika u palijativnoj skrbi, 522.

trenutku života i navodi na razmišljanje. No, taj strah postaje najveći kada smo najbliže smrti, kada nastupi bolest ili starost. Nijedan čovjek kada se osjeća zdravo ne zna kada će ga smrt pozvati i stoga taj strah koji je prirodan potiskuje u sebi. Nažalost, kada nastupi bolest i starost, nemoć postane sve jača, zastrašujuća je pomisao da će skrb o njima prestati i da će biti ostavljeni od svih i od svega. Svakako da se bol i strah kod terminalnih bolesnika ne mogu u potpunosti ukloniti, no mogu se umanjiti kroz emocionalnu, društvenu i duhovnu podršku.¹²¹

Nadalje, autorica Morana Brkljačić u svome članku „Medicinska etika u palijativnoj skrbi“, iznosi važnost brige o terminalnim bolesnicima koji moraju biti središte pozornosti, brige i skrbi jer su u najosjetljivijem djelu svoga života. Također, autorica iznosi tri najčešća straha koja mnogi bolesnici imaju, a to su: strah od ne olakšane boli, strah od napuštanja ili samoće, te strah od nemoći, odnosno bespomoćnosti. No, strah od smrti može se povezati sa strahom od nepoznatog i taj strah je negdje posljednji.

Dakle, smrt nije uobičajena i poznata pojava koja nam se događa svakodnevno. Smrt čovjek ne može iskusiti dok ne umre, tako je i razumljiv strah od smrti. Svaki čovjek kada se suočava s nečim novim u svome životu doživljava osjećaj neizvjesnosti i strah od nepoznatog. U situacijama kada nema izlaza, kada se jedino iščekuje smrt i onaj najmanji tračak nade dovoljan je da osoba dobije snagu za nastaviti dalje. Ulijevanje nade veliki je smisao poticaja življenja bolesnih i nemoćnih osoba. Kada bolesnik izgubi nadu njegova snaga iščezava, on svakim danom sve više osjeća fizičku bol, a još više psihičke smetnje koje mu uskraćuju i ono malo od života što je ostalo. Zato je bolesniku od velike pomoći biti okružen sa svojim najbližima i ublažiti mu osjećaj straha od smrti. Dakle, nada je bitan faktor i lijek za osobe kojima život izmiče. Autorica Morana Brkljačić u svome članku, također spominje nadu kao pomoć za ublažavanje svega onoga s čime se umirući nose. Nemogućnost ozdravljenja uz pomoć lijeka ne smije biti gubitak nade. Nadalje, autorica ističe važnost svjesnosti da postoji nada i kada je rečeno da je u liječenju sve učinjeno. Dakle, važno je voditi ih i usmjeravati njihove nade kroz pitanja: *Koji su Vaši ciljevi? Koji bi bili Vaši ciljevi ako ne možete ozdraviti?*¹²²

Također ističe:

*Prava nada uvijek je temeljena u sadašnjosti; nada se može promijeniti kao što se mijenja i stvarnost; pronalaženje kontrole u prijetećim situacijama pojačava nadu; svaka je čovjekova nada individualna i unikatna; nada slijedi progresivan put razvoja.*¹²³

---

¹²¹ Usp. Isto, 522–523.

¹²² Isto, 524.

¹²³ Isto.

Na kraju, zadaća njegovatelja terminalnih bolesnika je ublažiti im put za susret sa stvarnošću koja svakog čovjeka očekuje, a to je smrt koja vodi u novi život. Taj put nije nimalo lagan. U bolovima i teškoćama čovjek vapi za ljubavlju, bliskošću i prihvaćanjem. Stoga, da bi bolesnik prihvatio svoj kraj potrebna mu je blizina drugoga. Žalosna je činjenica da najbliži dignu ruke od svojih nemoćnih i bolesnih kada liječnici učine sve što medicina nalaže. Nesvjesno ih zanemaruju onda kada im je pažnja i ljubav najpotrebnija.

4.2. Kršćansko zalaganje u palijativnoj skrbi kao afirmacija dostojanstvenog umiranja

U prethodnim poglavljima već je bilo govora o tome da je kršćansko zalaganje, odnosno duhovno vodstvo, pored psihosocijalne podrške veoma značajno. Tako je i Ivan od Boga htio, prema autoru Mariju Babiću, osigurati bolesnicima bolnice gdje će se osjećati kao kod kuće. Bolesnicima treba biti omogućena skrb i mjesto gdje će u svome dostojanstvu, kroz bolesti još dublje otkrivati sebe i svoju postojanost. Potrebno je duhovno ozračje koje će bolesniku pomoći prihvatiti svoju situaciju. Također, pored ostalih zadaća njegovatelja i skrbnika, zadaća je i pružiti slobodu bolesniku da iskaže svoje osjećaje, strahove, da olakša svoje misli i pitanja koja ga muče o kraju života koji ga očekuje. Dakle, ovakav način i pristup prema bolesnicima omogućit će im oslobođenje od ropstva njihovih misli koje ih muče i dovode još više boli. Duhovno vodstvo donosi spokoj i mir, te prihvaćanje smrti u dostojanstvu. Također, svakako da svećenik ima važnu ulogu u ovoj posljednjoj fazi života. Svećenik je taj koji će voditi i pomagati duhovne potrebe poput sakramenata, ali i laici svakako mogu pomoći i biti duhovni pratitelji.¹²⁴ Najveću utjehu bolesniku može dati jedino Bog i zato je duhovna podrška veoma važna. Jedino Bog može istinski pružiti mir i snagu u teškim danima. Stoga, duhovnost se smatra značajnom za život jer donosi smisao i svrhu života. U prethodnom poglavljju smo spomenuli krepost nade koja uvelike može bolesniku pomoći u otklanjanju tjeskobe i strahova koje mu bolest nameće. Upravo tu krepost postiže kroz molitve i predanje Bogu. Autori Suzana Vuletić, Brankica Juranić, Štefica Mikšić i Željko Rakošec u svome članku spominju britanskog liječnika Roberta Buckmana, koji iznosi veličinu i jakost molitve preko koje čovjek doživljava snažnu bliskost s Bogom.

Odnos pomoću molitve između vjernika i Boga može imati jako terapijsko djelovanje. To je za neke ljude način da se odterete, da se izraze i oslobode svojih osjećaja. Čak i ljudi koji s

---

¹²⁴ Usp. Marija BABIĆ, Uloga duhovnosti u palijativnoj skrbi, 436.

*okolinom imaju dobar odnos i lako komuniciraju, ne mogu postići tu razinu bliskosti s ljudima kao što to mogu s Bogom. Vjernik će vam reći kako njega nitko ne poznaje toliko dobro, duboko, intimno i osobno, kao Bog. Upravo tijekom neizlječive bolesti valja iz tog odnosa izvući korist, pomoć, snagu i hrabrost.*¹²⁵

Naime, kada se osoba nađe u teškoj zdravstvenoj nemoći, svećenik i drugi pastoralni djelatnici trebali bi bolesniku pružiti sakramente pomirenja i bolesničkog pomazanja koji uvelike duhovno mogu utješiti i obnoviti nadu bolesnika. Na takav način produbljuje se vjera i nada u vječni život. Umiruće se može ohrabriti da njihov ovozemaljski život zapravo ima ograničeni vijek, no smrt za koju se pripremaju uvodi u novi, vječni život. Zato je vrlo važno da bolesnik pripremi svoju dušu sudjelovanjem na duhovnim obredima, i ostalim sakramentima. Svakako da se pouzdanjem u Boga i vjerom u vječni život olakšava poimanje i susret sa smrću. Duhovna pratnja obnavlja dušu i potiče na pozitivne misli i otklanja psihičke tegobe i strahove. Zato je važno umiruće napajati duhovnim štivom i ulijevati im nadu za ponovnim susretom s njima u nebu.¹²⁶ Također, istoimeni autori u članku navode:

*Religija nudi smisleno tumačenje svijeta i čovjekova položaja u njemu, naspram osjećaju kaosa, vlastite ograničenosti i samoće, bespomoćne izloženosti kompleksnoj, nepredvidivoj i nekontroliranoj životnoj okolnosti, ali ih čovjek doživljava kao reminiscenciju u trenutku krize. Religiozni tekstovi, molitve i rituali prate osobu dajući podršku u procesu suočavanja i elaboracije gubitka, te pomažu prijelaz u novi životni status.*¹²⁷

To znači da je upravo religioznost ta koja pomaže prihvatiti i pomiriti se s krajem ovozemaljskog života. Dakle, za vjernika bi smrt predstavljala prelazak u novi život, no da bi to zaista vjerovali potrebno je neprestano odgajanje u vjeri. Kada dođe bolest i starost, upravo ta zrelost u vjeri može olakšati patnju i bol s kojom se čovjek nosi i koju proživljava.

Velike su nade za vječni život onih koji su živjeli čestito i vjerno u ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Smrt zapravo jest loše za one koji nisu živjeli po Božjim zakonima. No, uvijek ima nade za obraćenjem i nikada nije kasno. Ovo je još jedan razlog važnosti duhovnog i kršćanskog zalaganja u cilju dostojanstvenog proživljavanja čovjekovih posljednjih dana. Dakle, vjerom u Božje milosrđe, predati se molitvi i Božjoj ljubavi za snagu u posljednjem času. Jer, umrijeti s

---

¹²⁵ Suzana VULETIĆ – Brankica JURANIĆ – Štefica MIKŠIĆ – Željko RAKOŠEĆ, Palijativna skrb i medicinsko – duhovne potrebe terminalnih bolesnika, 900. Citirano prema: Robert BUCKMAN, Ne znam što reći. Kako pomoći i podržati umiruće, Zagreb, 1996., 91.

¹²⁶ Usp. *Isto*, 899.

¹²⁷ Suzana VULETIĆ – Brankica JURANIĆ – Štefica MIKŠIĆ – Željko RAKOŠEĆ, Palijativna skrb i medicinsko – duhovne potrebe terminalnih bolesnika, 900. Citirano prema: Ivan ŠTENGL, Gubitak i žalovanje. Razumijevanje procesa za usmjerenje pastoralnom djelovanju, u: *Služba Božja*, 51 (2011.) 2, 182.

Kristom znači živjeti s Kristom.¹²⁸ Upravo u tom vremenu iščekivanja smrti, čovjek vraća prethodne događaje, žali za propuštenim i pokušava se nositi sa sadašnjim, trenutnim stanjem u kojem se nalazi. To je veoma težak dio života gdje se čovjek sam ne može nositi. Zato je potrebno uključiti Boga i duhovnost kako bi si olakšao i uredio svoja razmišljanja i sklad u duši. Također, osobu treba potaknuti na pomirenje i oprost drugima, te u potpunosti očistiti odnos s Bogom i bližnjima. Na ovakav način osoba stiče duhovni mir i olakšanje. Duhovnost uvelike pomaže u prihvaćanju naravne smrti, jer upravo potiče na obraćenje koje umanjuje bol i patnju.¹²⁹ Važno je imati na umu kao veliku utjehu Krista Spasitelja koji je svojim uskrsnućem ostavio nadu za vječni život svima koji vjeruju u Njega.

---

¹²⁸ Usp. Suzana VULETIĆ – Brankica JURANIĆ – Štefica MIKŠIĆ – Željko RAKOŠEC, Palijativna skrb i medicinsko – duhovne potrebe terminalnih bolesnika, 901.

¹²⁹ Usp. Maca CICAČAK, Aspekti dobre smrti, u: *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (2008.) 1, 105.

ZAKLJUČAK

U svijetu koji žuri odrasti i proživjeti sve odjednom i sada, isto tako žuri i umrijeti. Eutanazijom ne činimo ništa sveto ni dostojanstveno. Njome dokidamo savez s Bogom koji nam je život dao i koji nam ga jedini može oduzeti.

Biti prisutan uz umirućeg, držeći ga za ruku i suosjećati s njim, svemu tome nas uči Bog. Tim činom smo u službi mosta koji pomaže umirućemu pri novom rođenju za vječnost. Dakle, upravo ulijevanjem nade i pružanjem ljubavi može se odbaciti potreba za eutanazijom. Jer kako je i ranije navedeno, osjećaj osamljenosti bolniji je od same bolesti.

Svakako da čovjek ima pravo na izbor, no kada je u pitanju život i smrt, takav izbor mu ne pripada. Smrt, dakle, ne smijemo shvaćati kao osobni izbor. Uvidjeli smo kako se užas prakticiranja eutanazije u prošlosti ne zaustavlja ni danas. Suvremeni problem eutanazije je upravo u tome što se čovjeka ne gleda kao osobu, već se kroz masku lažne brige prihvaća usmrćenje na zahtjev, blaga smrt. Kada zaista brinemo o nekome, činimo da osobi bude što bolje i pomažemo da se sa situacijom bori, a ne da odustaje.

Zaključno, treba ostati vjeran životu sve do njegovog prirodnog kraja. Stoga, ne prihvatiti zakon o eutanaziji potpuno je razumljiv s kršćanskog gledišta, jer život je dar Božji, a čovjekova smrt Božja odluka. Stoga, pustimo Boga da on sačuva ključeve naših života i da On posredstvom nas djeluje i u trenucima umiranja.

SAŽETAK

U radu se govori o problemu eutanazije koji zahvaća čitavo društvo gdje se pod krinkom milosrđa i brižnosti prema umirućem želi omogućiti smrt kako bi se izbjegla patnja i bol. Također, naslov rada *Suvremeni bioetički problem eutanazije* ukazuje i na problem ozakonjenja eutanazije u pojedinim državama gdje se eutanazija prakticira u svrhu umirućeg i njegovih bližnjih kojima postaje teret, te ne doprinosi društvu.

Dokidanje života, to jest, umiranje bez ikakve patnje prvotno je što se pripisuje pojmu eutanazije. Dakle, odbacuje se važnost dostojanstvenog umiranja koje nalaže prirodni zakon, to jest, Bog. Problem je što se eutanaziju želi poistovjetiti s naravnim umiranjem. Naime, svaki pojedinac dužan je braniti život u svakom području života jer je život Božji dar, a ubiti nekoga na zahtjev protivi se svakom zakonu jer je takav čin nemoralan. Svakako da se posezanjem za eutanazijom može stati na kraj uvođenjem palijativne skrbi koja promiče život i istinski brine o bolesniku da se ne osjeća odbačenim i bezvrijednim. Važno je pomoći mu kroz psihičku i fizičku njegu, te omogućiti mu proživjeti svoj život dostojanstveno do kraja.

Ključne riječi: *Bioetika, eutanazija, ljudsko dostojanstvo, ljudski život, suvremeni čovjek.*

Contemporary bioethical problem of euthanasia

ABSTRACT

The paper talks about the problem of euthanasia that affects the whole society, where under the guise of mercy and care for the dying, they want to enable death in order to avoid suffering and pain. Also, the title of the paper *Contemporary bioethical problem of euthanasia* points to the problem of legalizing euthanasia in certain countries where euthanasia is practiced for the purpose of the dying person and his relatives, to whom he becomes a burden, and does not contribute to society.

Termination of life, that is, dying without any suffering, is primarily what is attributed to the concept of euthanasia. Thus, the importance of dying with dignity, which is mandated by natural law, that is, God, is rejected. The problem is that euthanasia is equated with natural

dying. Namely, every individual is obliged to defend life in every area of life because life is a gift from God, and killing someone on demand is against every law because such an act is immoral. Of course, reaching for euthanasia can be put to an end by introducing palliative care that promotes life and truly cares for the patient so that he does not feel rejected and worthless. It is important to help him through mental and physical care, and enable him to live his life with dignity until the end.

Key words: *Bioethics, euthanasia, human dignity, human life, modern man.*

LITERATURA

Knjige

Valentin POZAIĆ, *Život dostojan života*, Zagreb, 1985.

Članci

ALJINOVIĆ Nevena, Pravna regulacija eutanazije i medicinski potpomognutog samoubojstva u pojedinim europskim zemljama, u: *Zbornik radova pravnog fakulteta u Splitu*, 59 (2022.) 4.

ANIČIĆ Miljenko – JANKOVIĆ Vjekoslav, Pravo na život u suvremenim etičkim promišljanjima i u socijalnom nauku crkve, u: *Diacovensia*, 19 (2011.) 2.

BABIĆ Marija, Uloga duhovnosti u palijativnoj skrbi, u: *Služba Božja*, 53 (2013.) 3–4.

BEZIĆ Živan, Svetost života, u: *Crkva u svijetu*, 31 (1996.) 1.

BEGIĆ Martina s. Ana – Marin GOLUBOVIĆ, Dostojanstvo ljudske osobe i pravo na život, u: *Jahr*, 8 (2017.) 1.

BELIĆ Miljenko, Isus Krist pred smrću, u: *Obnovljeni život*, 42 (1987.) 5.

BIŠKUP Marijan, Teološko-povijesni osvrt na eutanaziju, u: *Bogoslovska smotra*, 50 (1980.) 4.

BRKLJAČIĆ Morana, Medicinska etika u palijativnoj skrbi, u: *Obnovljeni Život*, 74 (2019.) 4.

CICAK Maca, Aspekti dobre smrti, u: *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (2008.) 1.

ČORIĆ Josip, Sakrament bolesničkog pomazanja, u: *Crkva u svijetu*, 33 (1998.) 1.

DEVETAK Vojko, Eutanazija, u: *Crkva u svijetu*, 12 (1977.) 2.

ĐURIN Josip, Isus, bolest i smrt, Oglеди i prinosi studenata teologije, u: *Spectrum*, 3–4, (2008.)

FRKOVIĆ Aleksandra, Bioetički ogleđi o kvaliteti života. Pitanje distanzacije i eutanazije, u: *Socijalna ekologija*, 16 (2007.) 2–3.

IVANIČIN Benjamin, Isus Krist da, Bog ne, u: *Obnovljeni život*, 35 (1980.) 3-4.

IVEZIĆ Vesna, Strah od smrti i težnja ka besmrtnosti – vječne paradigme čovjekovog suočavanja sa smrću, u: *In medias res*, 10 (2021.) 19.

JAPUNDŽIĆ Antun – PAVLIĆ Richard, Teološko – antropološka dimenzija zdravlja. Kršćanski doprinos suvremenom poimanju zdravlja, u: *Diacovensia*, 25 (2017) 4.

- MATULIĆ Tonči, Bioetičko tematiziranje ljudskog umiranja: umiranje u procjepu medicinskog tehnicizma i ontoantropološkog „personizma“, u: *Crkva u svijetu*, 40 (2005.) 1.
- MATULIĆ Tonči, Ljudski život – ugrožena vrednota, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 2-3.
- MATULIĆ Tonči, Ljudski život u eri biomedicinskih i bioetičkih izazova, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 4.
- MATELJAN Ante, Kršćansko utemeljenje ljudskog dostojanstva: komplementarnost vjere i života, u: *Vrhbosnensia*, 24 (2020.) 1.
- NEDIĆ Tomislav – ZIBAR Lada – BARABAN Borko, Terminološko određenje pojma eutanazija – Pravne, bioetičke i medicinsko – postupovne implikacije, u: *Filozofska istraživanja*, 42 (2022.) 1.
- PAVLIĆ Richard – VLAHOVIĆ Martina, Čovjek – slika Božja. Teološka interpretacija i suvremeni izazovi, u: *Riječki teološki časopis*, 50 (2017.) 2.
- PERKOVIĆ Marinko, Deset Božjih zapovijedi, u: *Vrhbosnensia*, 19 (2015.) 2.
- POZAIĆ Valentin, Palijativna skrb i ljudsko dostojanstvo bolesnika, u: *Glasnik pulske bolnice*, 6 (2009.) 6.
- POZAIĆ Valentin, Eutanazija pred zakonom, u: *Obnovljeni život*, Časopis za filozofiju i religijske znanosti, 53 (1998.) 4.
- POZAIĆ Valentin, Eutanazija – smrt po vlastitu ili tuđem izboru, u: *Obnovljeni Život*, časopis za filozofiju i religijske znanosti, 40 (1985.) 2.
- POZAIĆ Valentin, Umrijeti u ljudskom dostojanstvu, u: *Revija za sociologiju*, 21 (1990.) 2.
- SLADIĆ Hrvoje, Kaznenopravno uređenje usmrćenja na zahtjev i asistiranog suicida, u: *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, VI (2015) 1.
- ŠEGOTA Ivan, Nova medicinska etika i eutanazija, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 5 (1996.) 3–4.
- TOMIĆ Celestin, Ne ubij! Biblijsko – povijesno razmatranje, u: *Obnovljeni život*, 44 (1989.) 2.
- TOMIĆ Celestin, Biblijska poruka mira, u: *Crkvi u svijetu*, 24 (1989.) 1.
- TOMIĆ Celestin, Život – dar i milost, u: *Obnovljeni život*, 46 (1991.) 1.
- TRAJKOVIĆ Marko – JOSIĆ Niko, Eutanazija u perspektivi kršćanske vjere i pravne znanosti, u: *Filozofska istraživanja*, 31 (2011.) 2.
- TRBOJEVIĆ Filip – ŠIMAC Bruno, Stavovi studenata odabranih sastavnica Sveučilišta u Zagrebu o pasivnoj eutanaziji, u: *Revija za sociologiju*, 48 (2018.) 2.

TURKOVIĆ Ksenija – ROKSANDIĆ VIDLIČKA Sunčana – MARŠAVELSKI Aleksandar, Eutanazija i potpomognuto samoubojstvo – etičke dileme kriminalne politike, u: *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 17 (2010.) 1.

VUGDELIJA Marijan, Dekalog: Putokaz autentičnoga ljudskog življenja i danas? Peta zapovijed, u: *Divine service*, 28 (1988.) 4.

VULETIĆ Suzana – JURANIĆ Brankica – Štefica MIKŠIĆ – RAKOŠEC Željko, Palijativna skrb i medicinsko – duhovne potrebe terminalnih bolesnika, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 4.

ŽIVOTOPIS

Osobni podatci

Ime i prezime: Petra Čibarić

Datum i mjesto rođenja: 13.10.1997., Janjevo

Prebivalište: Kistanje

E-mail adresa: petracibaric141@gmail.com

Broj mobitela: 091/953/8605

Obrazovanje:

2004. – 2012.: Osnovna škola Kistanje, Kistanje

2012. – 2016.: Srednja škola Lovre Montija u Kninu, smjer: ekonomska

2017. – 2020. : Sveučilište u Zadru, Preddiplomski dvopredmetni studij, nastavnički smjer:
Filozofija i Teološko – katehetski studij

2020. – 2023.: Sveučilište u Zadru, Diplomski dvopredmetni studij, nastavnički smjer:
Filozofija i Teološko – katehetski studij

Osobne vještine i kompetencije:

Materinski jezik: hrvatski

Strani jezici: engleski

Digitalne vještine: izvrsno služenje računalom (MS Office, Word, Excel, PowerPoint...)

Društvene vještine: motivirana, kreativna, pozitivna, komunikativna